સુધરેલી રીત મુજબ

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુકસ રીવિઝન કમિટિએ

તૈયાર કરેલી

બીજી ચોપડીના અર્થ.

જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજુતી; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; રૂઢીપ્રયોગ, કહેવત, શબ્દ તથા જોડાક્ષર; એકસરસાઈઝ ડ્રિલ વગેરે.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી શાહ એન્ડ કો.

રચનારનુ ઠેકાણુ—શાહપોર—સુરત

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનુ ઠેકાણુ—શાહપોર—સુરત

છાપનાર—ગોવિંદજી ડાહ્યાભાઈ નાયક.

છાપવાનુ ઠેકાણુ—શ્રી અનાવિલ બંધુ પ્રીં પ્રેસ, બરાનપુરી ભાગળ, ભાજીવાળી પોળ—સુરત.

સને ૧૯૨૫] કિંમત રૂ. ૦-૪-૦ [સંવત ૧૯૮૧.

———વ. સા. ડી. શાહ એન્ડ કો કૃત.

બીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

મેજ=ટેબલ

સુથાર=લાકડાનુ કામ કરનાર

કડીઓ=છો ઈંટનુ કામ કરનાર

મઘમઘે=ખુશબોથી બહેક બહેક થઈ રહે

પવન=વાનુ વાવુ

વાસ=સુગંધ, પીમળ

તળાવ=જેની ચારે બાજુ જમીન અને વચમા પાણી હોય તે

પહાડ=મોટા ડુંગર

પાધર=ખુલી જગા

ધર્મશાળા=મુસાફરોને ઉતરવાની વગર ભાડાની જગા

વટેમાર્ગુ=મુસાફર

ઓસરી=ઓટલી

અજવાળુ=સુરજ, દીવા વગેરેનો પ્રકાશ

ઘોર=બીક લાગે તેવું

ઝગઝગે=પ્રકાશે

ઉજાસ=ઝાંખુ અજવાળું

સરજ્યા=બનાવ્યા

કળાતું=સમજાતુ

પાડ=ઉપકાર

યાદ=ફોમ, સરત

ઉપકાર=પાડ, આભાર

ભકિત=ભજન

સાર—દરરોજ ઇશ્વરની ભકિત કરવી

પાઠ ૨.

વર્ણન=હકીકત

ગવૈયા=ગાયન કરનાર

મધુર=મીઠુ

પંખેરૂ=પક્ષી

ભ્રમર=ભમરો

મુલ્લાં=મુસલમાનનો નીમાજી, હોરાઓના ધર્મ ગુરુ

તૂલ=ઉગેલા અનાજનો છોડ

અંધકાર=અંધારૂ

મુજ=મારા

પંખી=પાંખવાળુ પ્રાણી, પક્ષી

વન=જંગલ

વહાણુ વાયુ=સવાર થઈ

વીતી ગઈ=પૂરી થઈ

પૂર્વે=પૂર્વ દિશામા

ઝગઝગાટ=ચળકાટ

ભાતભાતના=તરેહ તરેહના

દીસે=જણાય, દેખાય

પાન=પાંદડાં; પાતરા

કુકડા=મરઘા

મેના=એક જાતનુ સુંદર રાગનુ પક્ષી

રૂપડા=રૂપાળા, શોભીતા

તેજ=પ્રકાશ

ફીકુ=ઝાંખુ

મોઢુ કાળુ થયુ=દેખાતા બધ થયા, સંતાઇ ગયા
ખુણા=ગલી કુચી, છુપી જગા
ખોળે=શોધે
ભક્તજનો=ભગતો
ધ્યાનધરે=આખ મીચી પરમેશ્વરને જુએ
ગાન=ગાયન
દાતા=સખી, દાતાર
દીયે=આપે
રૂડુ=સારૂ, ઘણુ
બાગ=બૂમ પાડીને નિમાજ પઢવી તે, નિમાજ પઢવાને માટે બૂમ પાડવી તે
ચદ્રતણો=ચદ્રમાનો
ઉદય થયો=ઊગ્યો
કમળ=કમળનુ ફૂલ
પત્ર=પાખડી
ખોલે=ઉઘાડે, ખીલે
ઉમગી=હોસીલા
ધાય=દોડે, ઊડે
ઢોર=ચોપગા જાનવર, પશુ
ચારો=ખાવાનુ
વેલી=વેલા
ખીલે=ફૂટે
નહિ ભૂલ=વગર ચૂકે
તાજા=તરતના ખીલેલા
ટોળે=ટોળાબધ
વીરા=ભાઇ
મગન=ખુશી
પ્રભુકેરૂં=પ્રભુનુ
ધ્યાન=ચિત્ત, મન

સવારની હકીકત

સમજુતી-હે! મારા વહાલા દીકરા તુ ઊઠ, જગલમા પક્ષીઓ બોલે છે રાત પુરી થઇ ને સવાર પડી. પૂર્વ દિશામા સુરજ ઊગવાની તૈયારી થવાથી અજવાળુ થયું, તેથી જાત જાતના રગો દેખાય છે અને ઝાડના પાદડા હાલે છે, માટે હે! મારા વહાલા દીકરા તુ ઊઠ જગલમા પક્ષીઓ બોલે છે [૧] મરઘા કુકરે કૂક કરે છે, અને કાગડા કા કા કરે છે. શોભિતા મેના, પોપટ અને મોર મીઠા બોલ બોલે છે. [ટેક ૨] સુરજના ઊગવાથી ચંદ્રમાનુ અજવાળું ઝાખુ પડયુ અને તારાનો પ્રકાશ દેખાતો બધ થયો, મતલબ કે 'તારા દેખાતા નથી. તેથી ચોર લોકો ઝખવાઇ ગયા અને સતાઈ જવા માટે ગલીકુચી શોધે છે [ટેક ૩] ભગત ઇશ્વરનુ ધ્યાન ધરે છે, અને ગવૈયાઓ ગાયન ગાય છે. ઉદાર માણુસો ઘણુ દાન આપે છે, અને મુલ્લાજી નિમાઝ પઢવાને

માટે બૂમ પાડે છે. [ટેક ૪] સુરજ ઊગ્યો તેથી રાતનુ અંધારૂ જતુ રહ્યું, ભમરો ગુ ગુ અવાજ કરી રહ્યો છે, અને કમળના ફૂલની પાખડીઓ ખીલે છે [ટેક ૫] જેમ જેમ સુરજનુ અજવાળુ વધારે વધારે પડતું જાય છે મતલબ કે જેમ જેમ દિવસ ચડતો જાય છે તેમ તેમ માણસો ધંધે વળગવાને હોસીલા થાય છે. પક્ષીઓ આકાશમાં દોડે છે, અને ઢોરો ચારો શોધે છે [ટેક ૬] ઝાડ, વેલા, ફળ અને ફૂલ, ભૂલ વગર એટલે નિયમસર ખીલે છે, ઘણા પક્ષીઓ એકઠા થઇને તાજુ અનાજ ખાવાને માટે જાય છે [ટેક ૭] મા એમ કહે છે કે, હે ભાઇ! તુ ખુશી થઇને પરમેશ્વરનુ નામ દઇને ઊઠ અને મન દઇને પાઠ વાચ [ટેક ૮]

પાઠ ૩.

વરસ=બાર મહીના
ઋતુ=મોસમ, રત
મહીનો=ત્રીસ દિવસ
કારતક=હિંદુ વરસનો પહેલો મહીનો
તહેવાર=આનંદનો દિવસ
શિઆળો=ટાઢની મોસમ
ઉડાડે છે=ગમાવે છે
ઉતરાણ=સંક્રાત, સુરજનુ ઉત્તર તરફ જવુ તે
રત=ઋતુ; મોસમ

હોળી=ફાગણ સુદ પુનેમ
સુદ=અજવાળીઉં, મહીનાનુ પહેલુ પખવાડીઉં
વદ=અંધારીઉં; મહીનાનુ બીજુ પખવાડીઉં
પખવાડીઉ=પંદર દિવસ
તિથિ=દિવસ
અમાસ=હિંદુ મહીનાનો છેલ્લો દિવસ, જે દિવસે ચંદ્ર બીલકુલ ઊગતો નથી તે દિવસ
વસ્ત્ર=લુગડા

પંખા=વીંજણા
ચોમાસુ=વરસાદની ઋતુ
બળેવ=રાખડી બાંધવાનો દિવસ, શ્રાવણ સુદ ૧૫
દશેરા=રાખડી છોડવાનો દિવસ, આસો સુદ ૧૦
દિવાળી=હિંદુ વરસના છેલા મહીનાનો છેલ્લો દિવસ, આસો વદ અમાસ
પર્વ=તહેવાર, આનંદનો દિવસ

સવાલ—વરસની ઋતુ કેટલી ને તે કઇ કઇ? દરેક ઋતુ કેટલા મહીનાની અને તે મહીના કયા કયા? વરસના મહીના કેટલા? મહીનાના

દિવસ કેટલા, પખવાડીઆ કેટલા અને તે કયા કયા ? પખવાડીઆના દિવસ કેટલા ? મહીનામા પુનેમ અને અમાસ કેટલી આવે ? મહીનામા બીજી તિથિઓ કઇ કઇ આવે અને કેટલીવાર આવે ? શિઆળો, ઉનાળો, અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે ? દરેક ઋતુમાં કયા કયા તહેવાર આવે છે અને તે કઇ તિથિએ આવે છે ?

પાઠ ૪

મેળો=ઘણા માણસો અને ગાડી ઘોડા વગેરેની ઠઠ
ગોકળઆઠમ=શ્રાવણ વદ આઠેમ, જન્માષ્ટમી
કડકડતા=અસ્ત્રીવાળા
ભાઇબિધ=દોસ્તદાર
ઠઠ=ગીરદી, ભીડ
વખુટા=જુદા
દુકાન=માલ વેચવાનુ ઠેકાણુ
કંસારા=તાંબા પિત્તળના વાસણ બનાવનાર અથવા વેચનારા
તાંબુ=લાલ રંગની ધાતુ
પિત્તળ=તાંબુ અને જસતની મેળવણીથી બનેલી પીળા રંગની ધાતુ
સુખડીઆ=મિઠાઇ બનાવનાર
હાટ=દુકાન
કોપરાપાક=કોપરાનો બનાવેલો પાક
મિઠાઇ=મરચી, પેંડા વગેરે
ખડકેલી=ગોઠવેલી
ખરાદી=સિધાડા ઉપર ઘાટ ઉતારનાર
સામાન=ચીજો, વસ્તુઓ
પલંગ=છત્રીવાળો કોચ
પારણુ=હીંડોળા જેવુ ઘોડીઉં
કોચ=બે બાજુએ તકીઆવાળો પલંગ
કાપડીઆ=કાપડ વેચનાર
સુતરાઉ=સુતરનુ બનાવેલુ
ઊનનુ=ઘેટાના વાળનુ
રેશમી=રેશમનુ બનાવેલુ
શણ=એક જાતનો છોડ એની છાલના દોરડા તથા કપડા બને છે
સરૈયા=અત્તર, ગુલાબજળ, ધુપેલ વગેરે સુગંધી વેચનાર
બહેનબહેક=મઘમઘ
લીલો મેવો=તાજા પાકાં ફળ
દ્રાક્ષ=દરાખ
ચોગાન=ખુલ્લુ મેદાન
મદારી=ખેલ કરનાર
ખેલ=રમત
સિપાઇ=ચોકીદાર
સવારો=ઘોડે બેસી ફરનાર સિપાઇ
ફુદડી=ચક્કર

સવાલ-ગોકળ આઠેમના મેળામા શુ શુ જોયુ ?

પાઠ ૫

નઠારી=ખરાબ
સોબત=સંગત
પટેલ=ગામનો ઉપરી
વાડી=ફૂલ, ફળના ઝાડ છોડવાળી જગા
મઝા=ગમત
શેખી=પતરાજી
પારકા=પરાયા, બીજાંના
માને=કબુલ કરે
આખરે=અંતે, છેલ્લે
ઝાંપો=કાટાનો દરવાજો
આઘે=દૂર
ખાસા=સારા, મજાના
નિશાન=એંધાણ
તાકીને=ધારીને
લુમ=ઝુમખો
તુટી પડે=નીચે પડે
ઘાટ=ઇલાજ, ઉપાય
રાસ=દોરડુ
ઢગલે ઢગલા=ઘણાજ
દોસ્ત=ભાઇબંધ, મિત્ર
ફક્કડ=સારા
પછવાડેથી=પાછળથી
રખેવાળ=સાચવનાર
સજ્જડ=જોરથી
ઝપાટો=સપાટો
થડ=ઝાડનો વચલો ગોળ ભાગ
અથડાયુ=અફળાયુ
ચકરી=તમ્મર, ફેર
છુંદાઇ=ચગદાઇ
લોહીલોહાણુ=લોહીથી ખરડાએલુ
વાડીવાળો=વાડીનો ધણી
લપડાકો=તમાચા
જીવ લઇને નાઠો=ખૂબ દોડ્યો
ફરીને=પાછળ
ઢોલો= થપ્પડો
ફળ=ફાયદો, લાભ

કવિતાના અર્થ.

અસર=લાગણી
સંગ=સોબત, સંગત
રંગ=અસર, પાસ
પ્રેમ=પ્યાર, હેત
ઠામ=ઠેકાણું
ઠરશે=ઉભો રહેશે
બુરો=નઠારો, ખરાબ
મે'તા=મહેતાજી
ભાગ્યશાળી=નસીબદાર
વિદ્યા=ઇલમ, ભણતર; હુન્નર

સોબત તેવી અસર.

સમજુતી-જેને જેવી સોબત તેને તેવીજ અસર થાય, જેને જેવી સોબત તેવોજ પ્યાર તેનામા આવે. (૧) જેને જેવી સોબત તેનાં જેવાજ તે કામ કરશે જેને જેવી સોબત તેવીજ જગાએ તે જઇને ઉભો રહેશે (૨) સારી સોબતથી સારો થશે, નઠારી સોબતથી

નઠારો થશે, સારા મહેતાજીની સોબતથી વિદ્યા ભણે અને નસીબવાન થાય મતલબ કે સારા ગુણવાળા મહેતાજીના હાથ નીચે કેળવાય તો નસીબવાન થાય. (૩)

સાર–નઠારી સોબતથી તેની નઠારી અસર આપણાપર થાય છે, માટે નઠારા માણસની સોબત કરવી નહિ પણ સારા માણસની કરવી

પાઠ ૬

રખડેલ=રખડતો

ખાતા પીતા હતા=પૈસે ટકે સુખી હતા .

વયે=ઉમરે

પાર રહ્યોજ નહિ=ઘણોજ થયો

વધાઈ=વધામણી, ખુશ ખબર

ઓવારણા=દુખડા

ફોઈ પગલુ=ફોઈના તરફથી જે પગલુ બાંધવામા આવે છે તે

ભેટ=ઇનામ

લાડીલો=લાડમા ઉછરેલો, લાડકવાયો

કુટેવ=નઠારી આદત, ખરાબ ટેવ

પોળ=મોટી ખડકી

અટકચાળા=અડપલા, કોઇને ખોટુ લાગે એવુ કર્યા કરવુ તે

લડાઇ=વઢવાડ

વકી જશે=બગડી જશે

સીંધુ ચાલવુ=તોફાન મસ્તી ન કરવી

બહાને=નામે

ચૌટુ=બજાર

રઝળતો=રખડતો

ટોળુ=જથો

મસ્તી=તોફાન

લાતીંલાતી=લાતંબાજી

લાત=પાછલો પગ મારવો તે

ઉતરી ગયો=સાંધામાથી ખસી ગયો

ભેંકડો તાણતો હતો=મોટે સાદે રાગ કાઢી રડતો હતો

હાડવૈદ=ભાગેલુ હાડકુ બેસાડનાર વૈદ

લેપ=ખરડ

ઓસડ વેસડ=દવા ને તેના ઉપાય

વલે=દશા, ભુંડા હાલ

ખો=આદત, ખરાબ ટેવ

શિખામણ=ફાયદાની વાત, બોધ

સુધરી ગયો=કુટેવ છોડી દીધી

સાર—નિશાળનું નામ દઈ રસ્તામાં રઝળવું નહિ, અને નઠારાની સોબત કરવી નહિ.

પાઠ ૭

જકકી=પોતાની મરજી પ્રમાણે ચાલનાર, જીદ્દી
વાછરડા=ગાયના બચ્ચા
લવારા=બકરીના બચ્ચા
પાડા=ભેસના બચ્ચા
ગાડરા=ઘેટાના બચ્ચા
ચારે=ખાસ
નીરતો=નાખતો
ખાધે=ખભે
ખેતર=અનાજ પાકે તે જગો
ઝોક=બકરા, ઘેટા રાખવાનો વાડો
છાયે=શીળે, છાયડે
વાસળી=વાસનું કાણા પાડી બનાવેલુ વાજુ
પાવો=પીસવો, સિસોટી
હૂફ=ગરમી, આશરો
જતન=રક્ષણ, સભાળ
રબારી=ઢોર ચરાવનાર
ઊચી ગઇ=ગેડી ગઇ; દૂધ દેતી બધ થઇ
જાળવતો=સાચવતો
વિઆય=જણે
ધણી=માલીક
સાચવણી=સભાળ
તકરાર=વઢવાડ,રકઝક
શિકારી=શિકાર કરનાર
અજાણ્યું=ઓળખાણ વગરનુ
મોજ=મજા,આનદ
અભાગીઉ=કમનસીબ

પાઠ ૮

ગોધતો=પુરી રાખતો
ચેન=સુખ, મજા
બધીખાનુ=કેદખાનુ
ચાદની=ચદ્રનુ અજવાળુ
ખેલવુ=રમવુ
ઠરેલ=ડાહી
નાદાન=સમજણ વગરનું
સભાળ=બરદાસ
સપડાઈ પડશે=હેરાન થશે, ફસાશે
જક=જીદ, હઠ
લાગ=દાવ, તક
સટકી ગયુ=છાનુ માનુ નાસી ગયુ
ઠેકવા=કુદકા મારવા
પાદર=ગામના ઝાંપા બહારની જગા
વગડો=જગલ
કોતર=ગુફા બખોલ
તરાપ=કુદકો ફાળ
બોડ=ગુફા, બખોલ
કમોતે=વગરમોતે

સાર—માબાપ, મહેતાજી વગેરે કોઈ સારી શિખામણ આપે તે મુજબ ચાલવું ને હઠ કરવી નહિ.

પાઠ ૯

રિસાળ=રિસાઇ જાય એવો
સહેજ સહેજમા=જરા જરામા
રીસ=ગુસ્સો,મિજાજ
છેડો=પાર, અત
ભાગ્યે=કદાચ
આડોશી પાડોશી=આસ

પાસના ઘરના રહેનાર
ભાઇભાડુ=સગાવહાલા
જમણુ=જમવાનુ
ચીસ=બીકથી બૂમ

પાડવી તે
ટેવ=આદત
નકામો=અમથો
ઢોંગ=ફેલ

વેદના=દુખ
મુદ્દલ=બીલકુલ, જરાપણ
પસ્તાયો=દીલગીર થયો
નડે=હેરાન કરે

સાર—જરા જરા વારમાં રિસાઈ જવું નહિ.

પાઠ ૧૦

જાળ=કરોળીઆનુ પડ, જાળુ, ફાંદો
ફરી ફરીને=વારે વારે
વિષે=બાબત
વણ=વગર
તૂટેલે=તૂટી ગએલે
તાતણે=તારે
મહેનત શરૂ કરી=મહેનત કરવા માડી

માટ=મટે
ફાવ્યો=પાર પાડગો
ઘાટ=ઉપાય
ભીડયો=હોસથી મંડયો રહ્યો
ધીરજ=સબુરી
નીરધાર=નક્કી
ખંત=ચેટક, કાળજી

યત્ન=મહેનત
ચગદાઈ=છુંદાઈ, દબાઇ
તળે=નીચે
મોત=મરણ
તજી=છોડી
અનંત=ઘણોજ
લાભ=ફાયદો
પામે=મળે

ફરી ફરીને સારૂ કામ કરવા બાબત.

સમજુતી—કરોળીઓ જાળ બનાવતા ભોયપર પડી જાય છે, ત્યાં ગભરાય છે અને વગર તૂટેલા આખા તાર ઉપર ચઢવાને માટે ફરીથી જાય છે (૧) કરોળીઆએ તાર ઉપર ચઢવાને માટે મહેનત કરવા માડી, પણ તરત તે નીચે પડગો અને ઉપર ચઢવાના કોઇ ઉપાયમા ફાવ્યો નહિ (૨) એવી રીતે પડતો અને ચઢતો ફરી ફરીને બે ત્રણ વાર મંડયો રહ્યો, તોપણ તેમા ફાવ્યો નહિ, ત્યારે ફરીને ચઢવાને તૈયાર થયો (૩] હિંમત રાખીને ઉમંગથી છઠ્ઠીવાર ચઢવાને મંડયો, તેણે ધીરજ રાખી તેથી તે નક્કી જાળામા જઇ પહોચ્યો. (૪) જો કરોળીઆએ ફરી ફરીને કાળજીથી મહેનત નહિ કરી હોત

તો પગ તળે છુંદાઈને વગર મોતે મરી જાત. (૫) એ પ્રમાણે કરોળી-આની પેઠે જો માણસો મનમા કાળજી રાખીને આળસ કાઢી નાખીને મહેનત કરે તો ઘણોજ ફાયદો મળે

સાર-સારૂં કામ ફરી ફરીને ઉમંગથી કરવું.

પાઠ ૧૧

ચકભિલ્લુ=એક જાતની રમત
કચ્છ=કાછડો, કચ્છો
ગઢ=કિલ્લો
સાથી=સોબતી
ભિલ્લુ=સાથી
વડો=મોટો
સરદાર=ઉપરી
ઘૂમી રહ્યા=આમથી તેમ ફરી રહ્યા
દાવમા=લાગમા
પેંતરા=ડગલા, પગલા
નજર ફેંકી=જોઇ
પૂર જોસથી=ઘણા જોરથી
ભૂલથાપ=ભુલાવો
શાબાશ=ધન્ય
દાવ=રમત

સાર—શરીરની સાથે મન કેળવાય એવી રમતો રમવી.

પાઠ ૧૨

દૃઢ મનવાળો=પાકા વિચારવાળો
ગેડીદડા=દડો અને તેને ફેંકવાની લાકડી
ડગલુ=પગલુ
રગ જામ્યો=મજા આવી
પછી તો ધૂળ=પછી કઇ મજા પડવાની નથી
વચન=બોલ
ખાતરી=ભરોસો
સુનુ=વસ્તી વગરનુ
મો ફેરવી=મો ચઢાવી
પીડા=પચાત દુખ
મન ડગવા દીધું નહિ=મરજી મુજબ કયુ નહિ

પાઠ ૧૩

મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી
કુટુંબ=વંશ, ઓલાદ
છછેડે=હરકત કરે
પીડ=વાસો
ઘાટ=આકાર
સોહામણી=શોભિતી
ભપકાદાર=રોપવાળા
કોરીને=કાણા પાડીને
દુભાવો=નારાજ કરો
નુકસાન=બગાડ
સ્વાદે=લહેજતથી
નવાઈ=અચરજ

સાર—કોઈનું ભલું કરીએ તો આપણું ભલું થાય. અને કોઈનું બુરૂં કરીએ તો આપણું બુરૂં થાય.

પાઠ ૧૪	અ ગેઠી=પોક પાડવાની ભઠ્ઠી	પસ્તાગો=દીલગીર થયો
મોસાળ=માના બાપનુ ઘર, મામાનુ ઘર	ઉલટભેર=હોંસથી	વાક=ગુનો, તકસીર
આખ ટાઢી થઇ=સતોષ થયો	ઠેસ=ઠોકર	સાજુ =આખુ
	હોસભેર=ઉમગથી	હરખ=આનદ
		ઉતાવળ=ઝડપ

સાર—(૧) કોઈપણ કામ ઉતાવળથી કરવું નહિ (૨) જેવું આપણું તેવું સામાનું સમજવુ

પાઠ ૧૫	બે ચતાણુ=બે ચાખે ચી	સુખચેન=મઝા
ઢીગલી=નાની પુતળી	કાયર=હેરાન	શોક=દીલગીર
તખતો=આરસો	પજવે=દુખ દે	લાજ=આબરૂ
ઝૂટવી લીધો=એકદમ ઝડપ મારી લઈ લીધો	ફુટી બદામ=ખોટીબદામ, નજીવી કિંમત	ઘટે=ઓછી થાય
સરી પડયો=લપશી ગયો	સહીઅરો=બેનપણીઓ	નિદે=ખોટુ ખોટુ બોલે
બરડ=ઝટ ભાગી જાય એવો	કટ્ટા=એક બીજાની સાથે બોલવુ કે રમવું નહિ તે	બળવતા=જોરાવર
પછાડીએ=અફાળીએ	આપણુ=આપણે	સદા=હમેશા
		લેશ=જરાપણુ
		કલેશ=કકાસ
		કોય=કોઇ

હળીમળીને રહેવા વિષે.

સમજુતી—આપણે બને જણુ ભાઇ અને બેન મળી સપીને હળીમળીને રમીએ તો સુખ થાય અને મજા પડે, પણુ જો લડીએ કે કજીઆ કરીએ તો ઘણી દીલગીરી થાય, આબરૂ ઓછી થાય, અને લોકો નઠારૂ બોલે (૧) હે જોરાવર બાપ પરમેશ્વર તુ અમને હમેશા સપ આપ, (હળીમળીને રહેવાની બુદ્ધિ આપ) જેથી કરીને કોઈ દિવસ જરાપણુ કકાસ થાય નહિ, ને અમારા દહાડા સુખમા જાય (૨) છોકરા હળીમળીને રહેતા હોય અને કોઇ દિવસ કોઇ લડે કે રડે

નહિ, તેઓ હળીમળીને રમે, જમે અને ગીતો ગાય, તો મા ઘણી ખુશી થાય. (૩) **સાર-ભાઇ બેન સાથે સંપસંપી ચાલવુ.**

પાઠ ૧૬

રામચંદ્રજી=અયોધ્યામા એ નામના રાજા થઈ ગયા તે. હિંદુ લોકો તેમને પરમેશ્વરનો અવતાર માને છે
ઇચ્છા=મરજી
ગભરાટ=ગભરામણ
છેવટે=આખરે
ફેરવવા=બદલવા
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
ગણકાર્યું=માન્યુ
ડસકા=રડતા રડતા આચકા ખાવા તે
રોણુ=રડવાનુ તોફાન
ખીજવાયા=ગુસ્સે થયા
રડપર=રડવાપર
ગોદ=ખોળો
ધીરા=શાંત
છાના=મુગા
પ્રધાન=વજીર
દર્પણ=આરસી
દશરથ=રામચંદ્રજીના બાપ
મહારાજા=મોટારાજા
શ્રી=સારા, શોભાયમાન

સાર—અક્કલ વાપરી યુકિતથી કામ કરવું.

પાઠ ૧૭

વગર વિચાર્યું=વિચાર વગરનુ
જોડું=ધણીધણિઆણી
કચરો પુંજો=કચરો વગેરે
પરવરી=નવરી થઈ
કથા=ઇશ્વર સંબંધી વાત
મળતુ=પેદાશ થતી
ગુજરાન=ગુજારો
છોકરાછૈયા=છોકરા છોકરી
પેટે=પોતાને
ઓછુ આવતુ=ખોટું લાગતુ
પાપ=ખોટા કામ
આધાર=આશરો, ભરોસો
સારૂ=ભલુ, કલ્યાણ
આગણુ=બારણા આગળની જમીન
તરફડતુ=તરફડીઆ મારતુ
દયા=રહેમ, મહેર
ઉછેરીને=મોટુ કરીને
જન્મ થયો=અવતર્યો
લોહીઆળુ=લોહીવાળુ
ગુસ્સો=રીસ
બેડુ=ગાગર ને ઘડો
કકડા=ટુકડા
ભાગતૂટી=સમજાય નહિ તેવી
બોલી=બોલ
મૂર્ખ=બેવકુફ
પાપી=ચંડાળી, દુષ્ટ

અભાગણી=કમનસીબ	જીવ=પ્રાણ	જાન=જીવ
પુત્ર=છોકરો	વળે=કામ આવે	

વગર વિચાર્યું ન કરવા બાબત

સમજુતી—જે માણસ વિચાર કર્યા વગર કામ કરે છે, તે પાછળથી દીલગીર થાય છે, જુઓ, એવા વગર વિચારના કામ કરવાથી ઘણાના જીવ જાય છે મરી જાય. (૧) **સાર**—ઉતાવળથી વગર વિચારે કામ કરવું નહિ.

પાઠ ૧૮.	છાપખાનાવાળા=છાપખાનાનો માલીક	ડરતો=બીતો
સંદેશો=ખબર	ગોઠવણુ=બંદોબસ્ત	પંપાળી=હાથ ફેરવી
ખોડગતો=લંગડાતો	ગાર્ડ=સંભાળ રાખનાર	ડર=બીક
દુખી=હેરાન	સરનામું=ઠેકાણુ	નજીક=પાસે, સેડે
મદદ=આશરો	સ્ટેશન=આગગાડી ઉભી રાખવાનું મુકરર ઠેકાણુ	કરાર=કરાર, થએલી વાત
કુંકાળુ=ગરમ	ખડખડાટ=અવાજ	ઝપાટાબંધ=દોડતો
પરાળ=ઘાસનુ ઘાસ	સિસોટી=પીસવો	ખબરદાર=હોશિયાર
છાપું=ચાલતા વખતની ખબરનો છાપેલો કાગળ		આઠ કલાકમાં ૧૫ મિનિટ બાકી=૭॥ વાગે

સાર—(૧) દુખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. (૨) જનાવરોને કેળવવાથી તેઓ માણસ જેવુ કામ કરી શકે છે.

પાઠ ૧૯	માથું મારી=હિંમત કરી	હડસેલો=ધક્કો
કોણી=હાથને વાળવાનો વચલો સાંધો	ઢીમણુ=ઢીમું	વેગળા=દૂર
ઢીમણું=ઢીમું	છાતીવાળો=હિંમતવાન	બગ્ગાડી=વળગાડી
	ધરાયો=તરપત થયો	પેટભરી=જોઇએ તેટલા

સાર—(૧) ગરીબ માણુસને મદદ કરવી (૨) ઇશ્વિરે આપણુને બળ આપ્યુ હોય તો તે ગરીબ માણુસને મદદ કરવામા વાપરવુ

પાઠ ૨૦

ખલીફા=મહમદ પેગંબરના વારસ
પાદશાહ=મુસલમાન રાજા
દરબાર=રાજકચેરી
દેખાવડો=રૂપાળો
સુબો=સુબેદાર, સરદાર
નીમણુક=ગોઠવણુ
હુકમ=આજ્ઞા
ખાસ=જુદો, ખાનગી
શાહજાદો=પાદશાહનો દીકરો
શાહજાદી=પાદશાહની દીકરી
ચીતરામણુ=ચિત્ર
તહેનાતમા=ખીજમતમા હજુરમા
છોકરવાદી=નાદાની
કારણુ=સબબ, મતલબ
નામદાર=પ્રખ્યાત, નામીચો
ફરમાવશો=હુકમ કરશો
સમજુતી=સમજણુ
મોએ ચઢેલો=વધારે ઓળખવાને લીધે બીક વગર બોલનાર
અરજ=વિનતી
ફરજંદો=બચ્ચા, છોકરા
લાડ=વહાલ
અલ્લા=ખુદા, પરમેશ્વર
ગુનો=વાક, તકસીર
માફ=ક્ષમા
દીલ=મન
દીલગીરી=નાખુશ
ઓહદા=હકુમત
નીમ્યો=નીમણુક કરી
કઠણુ હૈયાનો=દયા વગરનો
રદ કરું=ફેરવી નાખુ
આરબ=અરબસ્તાનનો રહેવાસી

સાર—માણુસની રીતભાત ઉપરથી તેવા ગુણુની પરીક્ષા થાય છે

પાઠ ૨૧

આંધળો=જેને બે આંખે દેખાય નહિ તે
લગડો=લુલો
ટેકારાળીઆ=ખાડા ટેકરા
માળા=પક્ષીના ઘર
આસપાસ=આજુબાજુ
કોહલા=ફાડી ખાનારા જાનવર
વાઘ=ફાડી ખાનારૂ ચટાપટાવાળુ જાનવર
વરૂ=કુતરા જેવુ ફાડી ખાનારૂ જાનવર
ખોખારો=અવાજ
આડે=અવળે
દુવા=આશિષ, આશીર્વાદ
ઘોરી=મોટો; સરિયામ

સાર—એક બીજાને મદદ કરવી.

પાઠ ૨૨

પડછાયો=ઓળો
ભાગોળ=દરવાજો, દરવાજા પાસેનો બજાર
ભાગ=હિસ્સો
પાર=કિનારો, કાંઠો
નદી=મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગામાં થઈ બીજી નદી કે સમુદ્રને મળે છે તે
કુદકો=છલંગ
પૂલ=નદીપરથી જવા આવવાને બાંધેલો રસ્તો
થાક=વિસામો, આરામ
અદેખો=બીજાનું સારું જોઈ બળે એવો
લોભી=લાલચુ
તરાપ=કુદકો, છલંગ
ખોળ=શોધ, તપાસ
પડાવી=ખુંચવી, છીનવી
દાનત બગાડી=પડાવી લેવાની ઇચ્છા કરી
ગુમાવ્યું=ખોયું
તાકે=ધારે, વિચારે

સાર—લોભ કરવો નહિ

પાઠ ૨૩

ખરીદ કર્યું=વેચાતું લીધું
સંદેહ=વહેમ, શક
હડકવા=કુતરા, કોહલા વગેરેને એક જાતનો રોગ થાય છે તે
દરકાર=પરવા
ડાવકું=ડાહ્યું
બચકું=ડાકું
ખામી=કસુર
છુટું મૂકી દીધું=છોડી દીધું
અભડાયો=અડકાયો
ભરોસો=વિશ્વાસ

સાર—આપણી આંખે ખરું દેખાયા છતાં બીજા પર ભરોસો રાખી ચાલવું નહિ.

પાઠ ૨૪

લખોટો=મજો
છાનોમાનો=ગુપચુપ
બગાડયું=ખરાબ કર્યું
વિના=વગર
સજા=શિક્ષા
ભૂલીશ=વીસરીશ
ચોરી=છાનીરીતે બીજાની વસ્તુ લેવી તે
ચોરી=છાની રીતે બીજાની વસ્તુ લેનાર

સાર—ચોરી કરવી નહિ

પાઠ ૨૫

કુહાડી=લાકડા ફાડવાનું હથિયાર
ભાયડો=મરદ
શાણો=ડાહ્યો
બહાદુર=જોરાવર

ઘાવ=ઘા
ભાળે=જુએ
નીર=પાણી જળ
તાહી=ત્યા
નિહાળ્યુ=જોયુ
માહી=અદર, મા
ડર્યો=બીધો
ઝુલતા ને સમાતા=પાણીમા આમ તેમ ડોલ્યા કરતા અને તેની અદર સમાઇ
સુણી=સાભળી
સાદ=અવાજ
ભલા=દયાળુ
દેવી માતા=દેવી
વદે=બોલે
માથુ હલાવી=ડોકુ ધુણાવી ના કહી
સપત=દોલત
મહેર=મહેરબાની, દયા
જગનાથ=જગતનો ધણી પરમેશ્વર

કુહાડી.

સમજુતી-નાનો છોકરો બાપની કુહાડી લઇ જોરાવર ડાહ્યો મદદ બન્યો ને જે કઇ ચીજ જુએ તે ઘા મારીને કાપે, એમ રમતો ગામને પાદરે તળાવ ઉપર ગયો (૧) ત્યા તળાવમા માછલાએ જરા પાણી હલાવ્યુ તેથી છોકરાએ પાણીની અદર કઇક જોયુ તેથી છોકરો મનમા બીધો અને કુહાડી પાણીમા પડી ગઇ, તે વખતે તે બહુ ધાટો પાડીને રડયો (૨) હમેશા પાણીમા આમ તેમ ડોલ્યા કરતા અને સમાઇ જતા એવા દયાળુ દેવી માતા છોકરાનો અવાજ સાભળીને પાણી ઉપર આવ્યા દેવી બોલી કે આ રૂપાની કુહાડી લે, પણ છોકરો કહે છે કે હે! માતા મારી કુહાડી એવી નથી (૩) બીજી વખત સોનાની કુહાડી કાઢી લાવીને બતાવી ત્યારે માથુ ધુણાવી ના કહીને છોકરો કહે છે કે એ પણ મારી નથી. મને તો મારી કુહાડી બહુ ગમે છે. માટે હે! દયાળુ માજી, તમે પાણીમાથી મારી કુહાડી કાઢી આપો (૪) દેવીએ કુહાડી કાઢી આપી, અને છોકરા સાથે બોલ્યા, છોકરાને કહ્યુ કે તને સુખ અને દોલત મળજો ને પરમેશ્વરની મહેરબાની થજો. સાર-પારકી વસ્તુ પર લોભવુ નહિ.

પાઠ ૨૬

ભરપુર=ભરેલો
પૈસે ટકે ખાલી=ગરીબ, પૈસા વગરનો
હાલત=દશા
ખૂટી ગયુ=ઓછુ થયુ
ખૂબસુરત=દેખાવડો
હેત=પ્યાર, વહાલ
દેશાવર=પરદેશ
કપરા=અઘરા, સખત
લાચાર=નાચાર
મૂલ=કિંમત
મુકામે=ઘેર
હૈયુ ભરાઇ આવ્યુ=રડતું આવ્યુ
પંપાળતા=હાથ ફેરવતા
અરદાસ=ચાકરી
પરવડે=ઓજે, પાલવે

સાર-દરેક માણસે પોતાના પ્રાણી પર ઘણોજ પ્યાર રાખવો અને જરા પણ દુઃખ દેવુ નહિ.

પાઠ ૨૭

ઝરો=પાણીનો વહેળો
ભરાવ=દેખાવ
આખ=નજર
નારાજ=નાખુશ
બડબડવુ=મનમા બોલવુ
લજવ્યુ=શરમાવ્યુ
શરીર=ડીલ
લલકારવુ=લલકારથી બોલવું
ચમકી=ચોકી
પારધી=શિકારી
વટાવી=ઓળંગી
વખોડતુ=ધિક્કારતુ
થોડી પડયુ હતુ=રાજી થયુ હતુ
ફસાવી દીધુ=દુઃખમા નાખ્યું
કેડો=પુઠ

સાર-કોઇપણ ચીજને વગર વિચારે વખોડી કે વખાણવી નહિ.

પાઠ ૨૮

શિઆળ=શિયાળવા
શહેર=જેમા છોબધ ને હારબંધ ઘરો હોય અને સારા સારા બજારો હોય તે
બચકા=ડાફા
રંગરેજ=રંગારો
જરદી=પીળો
પાસ=અસર
આગણે=બારણે
કોઢ=પેઠી, લુહાર જે જગાએ બેસી ઘાટ ઘડે છે તે જગા
ભઠ્ઠી=મોટો ચુલો
ધગધગતા=ઘણાજ ઉના
નકલ=બીજાનું જોઇને કરવું તે, કોપી

સાર-કોઈની ખોટી નકલ કરવી નહિ

પાઠ ૨૯

વરો=જમણવાર, નાત
ઘી=તાવેલુ માખણ
પિઅર=બૈરાના બાપનુ ઘર
મણ=૪૦ શેર

ટાકણે=ટાણે, અવસરે | લેખવે=ગણે | રંક=ગરીબ
મેળાપ=મુલાકાત | મોંઘે ભાવે=ઘણી કિંમતથી | ભારેખમ=ભારબોજવાળા
ચડભડી=લડી | ખપ=જરૂર | માન=આબરૂ, ઇજ્જત
રડયુ ખડયુ=જવલ્લેજ

સાર—ભારેખમ થઇ ખુણે બેસી રહીએ, તે કરતા બહાર પડી બધાના ઉપયોગમા આવવુ સારૂં છે, એમ કરવાથી વગર માગે માન મળે છે

પાઠ ૩૦.
કુંવર=રાજાનો છોકરો
બાપકર્મી=બાપની કમાઇ ખાનાર
આપકર્મી=પોતાની કમાઇ ખાનાર
રાજપાટ=રાજગાદી
તીર્થ=પવિત્ર જગો
ધન=દોલત
ભાભી=ભાઇની વહુ
વતન=જન્મભૂમિ
ઓચીંતી=એકદમ
તરાપ=છલગ
ઠેકાવી=ઠેકડો મરાવી
સેના=લશ્કર, ફોજ
ઉપરી=સરદાર
હિંમત=હામ
લૂણ=મીઠું, અનાજ
ફતેહ=જીત
પ્રાર્થના=માગણી
તડગધુમ=ડંકો વગાડતા તેમાથી નીકળતો અવાજ
ડંકો=લડાઇનું વાજીત્ર, નોબત
નિશાન=ધજા, વાવટા
દુશ્મન=શત્રુ
ફોજ=લશ્કર, સેના
તક=દાવ
સરદાર=ઉપરી
નાસભાગ=નાસાનાસ
કુંવરી=રાજાની છોકરી
બહાદુરી=હોશિયારી
વરમાળ=વરને કન્યા જે માળા પહેરાવે છે તે

સાર—જાતે પેદા કરી ખાવાની ઇચ્છા રાખવી.

પાઠ ૩૧.
દેડકો=ચોપગુ પાણી તથા જમીનપર રહેનારા પ્રાણી
ઘાસચારો=ઘાસ વગેરે
લહેર=સપાટો
તડુકતો તડુકતો=ચહેકાતી ચાલ ચાલતો
ખાબોચીઉ=પાણી ભરાએલો નાનો ખાડો
જીવ=પ્રાણ
ચઢાઉ=કોઇ વખાણ કરે

તેમ ચઢે તેવી
ફુલાવી=મોટુ કરી
બેટા=દીકરા
બોલ=શબ્દ
મમત=જીદ, હઠ
ગજા=શકિત
ઉપરાત=વધારે

સાર—ગજા ઉપરાત કામ કરે તો મરે, નહિ તો માદો પડે. માટે ગજા ઉપરાત કામ કરવુ નહિ

પાઠ ૩૨

ભિખારી=ભીખ માગનાર
તળાવડી=નાનુ તળાવ
લપસી=ખસી, સરી
ધ્રૂજતો=કાપતો, થરથરતો
ખાદી=જાડુ લુગડુ, દોટી
વાત=વાગત
મલમલ=ઝીણુ સુતરાઉ કપડુ
બફારો=પસીનો
સાહુકાર=રૂપીઆ ધીરવાનો ધધો કરનાર
જેમ તેમ=ગમે તેમ
બેદરકાર=બેપરવા, ગરજ વગરનો
કસ=કેસ
જાતે=પોતે

સાર—કપડા મેલા પહેરવા નહિ, કપડા તે ગમે તેમ પહેરવા નહિ કસ કે બોરીયા છુટા ન રાખવા ટોપી બરાબર ઘાલવી.

પાઠ ૩૩.

બ્રાહ્મણ=હિદુની ઉચી જાત
ગણેલા=અનુભવ મેળવેલા
મારો=નાયક
ધધો રોજગાર=વેપાર વણજ
જડતો=સૂઝતો, માલમ પડતો
દેશાવર=પરદેશ,બીજે દેશ
દોરીને=હાકીને
સ્ત્રી=બૈરી
પગલા=પગના તળીઆનો આકાર
અગુઠીઆ=પગને અગુઠે પહેરવાનુ ઘરેણુ
જોડવા=પગને અગુઠે તથા તેની જોડેની આગળીએ પહેરવાનુ રૂપાનુ ઘરેણુ, વેઢ
નિશાની=એધાણી
વહેળો=નાની નદી
શેલો=શીલા, પત્થર
ધોબી=લુગડા ધોવાનો ધધો કરનાર
ધોબણ=ધોબીની બાયડી
ગજમારગ=મોટો રસ્તો
ढुकडु=પાસે, નજીક
છેક નજીક=ઘણુજ પાસે
ખતીલા=કાળજીવાળા
મેળવ્યા=પેદા કીધા

સાર–ધ્યાન રાખી જોવાની અને તે ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ રાખવી.

પાઠ ૩૪.

મહિમા=મોટાઇ
જગપતિ=જગતનો ધણી, પરમેશ્વર
જગ=દુનિયા
રચી=બનાવી
રચના=બનાવટ, ગોઠવણ
નવરગી=તરેહ તરેહના રગના
તરુપાન=ઝાડના પાદડા
પા'ડ=પહાડ
કરાડ=કરાડા, ગુફા
સિંધુ=દરીઓ, સમુદ્ર
સરિતા=નદી
ઘાટ=પહાડ ઉપર ચઢવા ઉતરવાનો રસ્તો, ઓવારા
રળિઆમણી=શોભિતી
વાટ=રસ્તો
શીતળ=ઠડો
સાર=સારી
સૂર્ય=સુરજ
વરસાદ=મેહ
ઝૂલતા=લટકતા
મધુર=કાનને સારૂ લાગે એવુ, મીઠુ
નાદ=અવાજ, સાદ
કળા=તેજ, અજવાળુ
રગ=શોભા
મેદાન=ખુલ્લી લાબી પહોળી જગા, ચોગાન
તરતા=પાણી ઉપર રહેતા
મહી=મા
આખડી=આખ
ચાવણુ=ખાવાનુ, ખોરાક
સાથ=સાથે
કળા=હીકમત, યુકિત
કળી શકાય નહિ=સમજી શકાય નહિ
સરજી=પેદા કરી
સરજનહાર=પેદા કરનાર, પરમેશ્વર

પાઠ ૩૪ પરમેશ્વરની મોટાઇ.

સમજુતી–જગતના બનાવનાર પરમેશ્વરે આ દુનિયામા ઘણીજ સારી બનાવટ કરી છે, તેણે આ દુનિયામા નાના મોટા એમ ઘણી જાતના જીવો બનાવ્યા છે (૧) તરેહવાર રગના ખીલતા ફૂલો, ગાયન ગાતા પક્ષીઓ, અને સારા રગવડે શોભતા ઝાડના પાદડા, તથા પક્ષીની પાખો તેણે બનાવ્યા છે (૨) પરમેશ્વરે મોટા પહાડો, કરાડા, દરીઆ, નદી, પહાડમાથી જવા આવવાના રસ્તા, શહેર અને જગલના રસ્તાની આ શોભિતી બનાવટ બનાવી છે (૩) શિઆળામા ઠડો પવન સારી ઠડક આપે છે, અને ઉનાળામા સુરજનો તાપ નકી ઘણો

પડે છે. (૪) ચોમાસાની ઋતુમા વરસાદ વરસે છે ઝાડો પર ફળો લટકતા દેખાય છે, અને મોરનો મીઠો અવાજ સભળાય છે (૫) અજવાળીઆમા ચદ્રનુ અજવાળુ આનંદ આપે છે. અને અધારીઆમા તારાના પ્રકાશનો રગ શોભિતો દેખાય છે (૬) રમવાને અને મોજ ભોગવવાને માટે મોટા મેદાનો બનાવ્યા છે વળી પાણીમાના વેલા અને તેના પાદડા કેવા તરે છે ' (૭) હે પરમેશ્વર ! તે જોવાને માટે આખ આપી છે, સાભળવાને માટે કાન આપ્યા છે, અને બોલવાને માટે જીભ આપી એ સારૂ કર્યું છે (૮) વળી દાત આપ્યા તેની સાથે ખોરાક આપીને બહુ ઉપકાર કર્યો છે, હે ! પેદા કરનાર પરમેશ્વર તે જુક્તિ કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી (૯) **સાર**–પરમેશ્વરે માણસ જાતના સુખને માટે દુનિયામા બધી વસ્તુઓ બનાવી છે, માટે તેનો પાડ વાળવા દરરોજ તેની ભક્તિ કરવી

પાઠ ૩૫.

વિશાળ=લાબા પહોળા
છજેલ=છવાઇ રહેલી
તબુ=કપડાનુ ઘર
તાડ=સૌથી ઉચુ ઝાડ
કેળ=કેળાનું ઝાડ
પલ્લવ=પાદડા
વનસ્પતિ=ઝાડ, છોડ, વેલા વગેરે
ધરી=પહેરી
સ્હોય=શોભે
કોયલ=કાળા રગનું મધુર રાગનુ પક્ષી
કલોલ=મજા, ખુશી
તીતર=તીણા રાગનુ પક્ષી
વિશેષ=વધારે
બેશ=સરસ, સારી રીતે
કેસુડો=ખાખરના ફૂલનો
ઘોળીને=હલાવીને, મેળવીને
ફુવારા=પાણી ઉચું ઉરાડવા માટે બનાવેલો ઘાટ
નવરગ=તરેહ તરેહના રગ
અપાર=ઘણુ જ
મોર=આબાના ફૂલ
કોર=બાજુ
ચાદની=ચદ્રમાનુ અજવાળુ

પાઠ ૩૫. પાનખર ઋતુ (વસત ઋતુ)

સમજુતી—મોટા વડના ઝાડ પર પથરાએલા વેલા તે જાણે

તણુ ઉભો કર્યો હોયથી ! એવુ દેખાય છે. તણુપર જેમ ધજા, વાવટા ફરફરતા હોય તેમ, કેળ, નાળિએરી અને તાડના ઝાડ ધજા ને વાવટા જેવા જણાય છે. (૧) ઝાડના પીળા અને પાકા પાદડા હોય તે ખરીને જમીનપર પડે છે, પછી ઝાડને નવા પાદડા આવે છે તેથી ઝાડ શોભિતા દેખાય છે (૨) વસત ઋતુમા જુના પાદડા પાકા થવાથી ખરી પડે છે અને તેને બદલે નવા પાદડા ફૂટી નીકળે છે કોયલ મધુર શબ્દ બોલે છે, તીતર, કબુતર અને બીજા ઘણા પક્ષીઓ સારા રાગથી ગાય છે, અને સારી રીતે નાચે છે (૩) લોકો કેસુડાના ફૂલનો કેસુડો રંગ ધોળીને હોળી રમે છે, એટલે રગની એક બીજા પર પીચકારી મારે છે, બાગમા ફુવારા ઉરાડે છે, અને બજારો તથા ચોકમાં પાણી છાટે છે મતલબ કે પાણીનો છંટકાવ કરે છે (૪) ભમરાઓ ગુગું અવાજ કરે છે, અને ઝાડો પર ઘણા તરેહવાર રગો દેખાય છે, આમા ઉપર મોર આવવાથી તે શોભે છે, અને ચોતરફ ચાદની શોભી રહી છે (૫) માણસો લહેજતથી ખુશીથી શીખંડ ખાય છે અને ઠડુ પાણી પીએ છે પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફના પવનથી શરીર સુખી થાય છે. (કારણ પશ્ચિમ અને દક્ષિણમા દરીઓ હોવાથી પવન ઠંડો આવે છે)

પાઠ ૩૬.

ટેકરો=જમીન વધીને ઉચી થઈ હોય તે

પડછાયો=ઓળો

ઓળો=પડછાયો

પીઠ=વાસો

ઉગમણી=પૂર્વ, સુરજ જે દિશામા ઊગે છે તે

આથમણી=પશ્ચિમ, સુરજજ જે દિશામા આથમે છે તે

ઉત્તર દિશા=પૂર્વ 'દિશા તરફ મો કરી ઉભા રહેતા જેણી ગમ ડાબો હાથ આવે તે

દક્ષિણ દિશા=પૂર્વ દિશા તરફ મો કરી ઉભા રહેતા જેણી તરફ જમણો હાથ આવે તે

ઉત્તર દિશામા આકાશમા જે તારો એકની એકજ જગાએ ઝીણો ઊગતો દેખાય છે તેને ધ્રુવનો તારો કહે છે.

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમે દિશા શી રીતે ઓળખવી ? પડછાયો સુરજથી કઈ દિશામા હોય ? લાબામા લાબો અને ટુકામા ટુકો પડછાયો ક્યારે હોય ? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી ? દહાડે દિશાઓ શા ઉપરથી જાણી શકાય ? રાત્રે દિશા શા ઉપરથી જાણી શકાય ? સામાસામી દિશાઓ ગણાવો.

પાઠ ૩૭

એસતુ વર્ષ=કારતક સુદ ૧
દાંડી=પખાની હાથમા પકડવાની લાકડી
માપ=ભરતર
મથાળે=ટોચે
ફુટ=બાર ઇંચિ, અડધો ગજ
લબાઇ=લાબાપણુ
પહોળાઇ=પહોળાપણુ
ઇંચિ=તસુ, સવાકા જેટલી જગા
મધ્યમા=વચમા
પગથીઉ=નાની ઓસરી
થોર=થુવેરીઆ
કરા=ભીંત, દિવાલ

સવાલ—નકશામા ઉત્તર દિશા કયા હોય છે ? ઉત્તરની સામે કઇ દિશા ? પૂર્વ ને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ? નિશાળનો નકશો શી રીતે કાઢશો ?

પાઠ ૩૮.

ધોરી=સરિયામ
આગગાડી=વરાળથી ચાલતી ગાડી
નિશાન=એંધાણ
સમજ=સમજણ, ભાન
ખેતર=અનાજ પાકે છે તે જગા
ગોચર=ગાયોને ચરવાની જગા

સવાલ—રસ્તો બતાવવાને બેવડી લીટી શા માટે દોરવી ? નદી કેણી તરફ વહે ?

પાઠ ૩૯

ખગડામા=ઉજ્જડ જગામા
પોપડો=ઢોરને ચરવાની જગા, ચરો, બીડ
આબાવાડી=આબાના ઝાડ ઘણા હોય એવી વાડી
નિચાણમા=ઢળતી જગામા

ઢાળ=ઢોળાવ
દહેરૂં=દેવળ
કાંઠે=કિનારે
ભાઠું=કાંઠાપરની ખેડવા લાયક જગા
વહેણુ=રેલો
ચાલાક=ચંચળ
પાર=કાંઠો, કિનારો
પાળ=કોરણુ
ડાંગર=ભાત
મસ=ઘણુ
ઈશાન=ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ખુણો
નજરે પડયા=દેખાયા
સુગમ=સહેલુ

સવાલ—પવન કઇ દિશા તરફ વાતો હતો તે શા ઉપરથી કહ્યું? ટાઢો પવન લાગવાનુ કારણ શું? તળાવ કોને કહેવું? નદીને કેટલા કાંઠા હોય અને તે કયા કયા? જમણો અને ડાબો કાંઠો શી રીતે જાણી શકાય? નદી શા કામમાં આવે? ખુણા કેટલા છે અને તે કયા કયા? કઇ કઇ દિશાઓની વચ્ચે ખુણા હોય નહિ?

પાઠ ૪૦.

વાળુ=રાતનુ જમવાનુ
ગભ્યુ=ગોઠયું
ચોરો=સરકારી ઉતારાનુ મકાન
મુખી=પટેલ, ગામનો ઉપરી
ગંધ=ખરાબ વાસ
બંદોબસ્ત=ગોઠવણુ
હવાલદાર=પટેલના તાબાનો સિપાઇ
મામલતદાર=તાલુકાનો ઉપરી અમલદાર, પટેલ તલાટીનો ઉપરી
ભરણુ=પટેલ તલાટીએ ખેડુત પાસેથી મહેસુલના રૂપીઆ લઇ એકઠા કર્યા હોય તે
તલાટી=ગામની વસુલાત ઉઘરાવનાર
રાવણીઓ=વરતણીઓ
તાલુકો=ઘણા ગામ મળીને થએલો તે
તાલુકે=મુખ્ય કચેરીએ
હુંડી=રૂપીઆ મળવાનો કાગળ, મનીઓર્ડર
માસ્તર સાહેબ=પોસ્ટ માસ્તર
ટપાલી=કાગળ વહેંચનાર
ગેરહાજર=હાજર નહિ તે
માંદો=બિમાર
દાકતર=અંગ્રેજી દવા જાણનાર

સવાલ—ચોરો એટલે શું? મુખી, તલાટી, પોસ્ટ માસ્તર, દાકતર એ દરેકના કામ સમજાવો.

પાઠ ૪૧

સોનેરી=સોનાનો રગ જેવો, પીળો
ખેડુત=ખેતીનુ કામ કરનાર
હળ=જમીન ખેડવાનુ ઓજાર
અંગારા=સળગતા કોયલા
ચળકતો=ઝળકતો
દાતણપાણી=દાત સાફ કરવા તથા મોઢુ ધોવુ તે
ઝાડીને=ઝપટીને
ખોરાક=ખાવાની ચીજો
તાજી=તરતની
લહેર=સપાટા
ધંધો=રોજગાર, વેપાર
જન=માણસ
નમતો=આથમતો
ઘોંઘાટ=અવાજ

સવાલ—સુરજ ઊગતા પહેલા પૂર્વ દિશામા વાદળ અને વાદળાની કોરો કેવી જણાય છે? અજવાળુ શેમાથી આવે છે? સવાર થઇ શાથી જણાય છે? સવારમા માણસ, પશુ, પક્ષી શુ કરે છે? છોકરાઓએ પાઠ ક્યારે કરવો જોઇએ? સાજ પડી ક્યારે કહેવાય? સુરજ ઊગતા પહેલા અને આથમ્યા પછી થોડુ અજવાળુ રહે છે તેને શુ કહે છે? (જ ઝળઝાંખીઉં) સાજના દેખાવની વાત કહો.

પાઠ ૪૨

વાતો=ફુકાતો
જોરથી=ઝડપથી
ઠરી જાય છે=ઠડા પડી જાય છે
ટિકિટ=દાખલ થવાની ચિઠ્ઠી
ગુગળાઇ=ગભરાઇ
ઝપાટો=સપાટો
તોફાન=પવનનુ બહુ જોરથી વાવુ તે
ઉથલી=ગબડી, ફેરવાઇ
મૂળમાથી=જડમાથી
ભરવાડ=ઘેટા, બકરા ચરાવનાર
ઘસડી=ખેચી
ધાન્ય=અનાજ
વહાણો=મોટી હોડીઓ
અકળામણ=ગભરામણ
વાદળા=વરાળનો જથો

સવાલ—હવા ક્યા ક્યા હોય છે? બધે જ હવા છે એ સાબીત કરી બતાવો. હવાની જરૂર કોને કોને છે? હવા ન હોય તો શુ થાય? પવન એટલે શુ? હવા ને પવનમા શો ફેર છે? પવનનુ તોફાન ક્યારે થાય? પવનથી થતા ફાયદા ગેરફાયદા ગણાવો

સાર—હવા વગર પ્રાણી જીવી શકીએ નહિ, માટે દયાળુ પરમેશ્વરે તે બધે ઠેકાણે ભરી રાખી છે

પાઠ ૪૩.	નિર્દય=દયા વગરનો	તળીઉ=નીચેનો ભાગ
ઢુંખ=વીટંબણા	કઠણ=સખત	જંતુ=ઝીણા જીવડા
ચુરો=ભુકો	ગાગડો=ગટ્ઠો	વેહ=છિદ્ર, કાણા
કણ=રજકણ	ઝાંખો=તેજ વગરનો	થર=પડ
છુટા=જુદા	કહેણી=કહેતી, કહેવત	ચાયવો=જમીન ખોદ-વાનુ ઓજાર, તીકમ
અક્ષરો=હરફો, દસ્તકો	જન્મ=પેદાસ	
પીગળતો=રસ થતો	દરીઓ=સાગર, સમુદ્ર	હકીકત=વાત

સવાલ—ચાકનો કેમ સહેલાઇથી ભુકો થઇ શકે છે? ચાક પોચો છે તેથી શા ઉપયોગમા આવે છે? ચાકને ભઠ્ઠીમા નાખે તો શુ બને છે? ચુનો શુ કામમા આવે? ચાક પાણીમા ઓગળે કે નહિ? પાણીમા ઓગળે એવા પદાર્થના નામ દો. જે પદાર્થ પાણીમાં ઓગળી જાય તે કેવા પદાર્થ કહેવાય? જ. દ્રાવ્ય ન ઓગળે તે કેવા કહેવાય? જ અદ્રાવ્ય ચાકમા કેવો ગુણ છે કે જેથી તે પાણી ચૂસે છે? જ છિદ્રાળુ બીજા કયા કયા પદાર્થો પાણી ચૂસે છે? છિદ્રાળુ પદાર્થના નામ દો ચાક દેવતામા પીગળી જાય છે કે નહિ? દેવતામાં ન પીગળે એવા પદાર્થના નામ દો ઓગળવુ અને પીગળવુ એમા ફેર શુ? ચાકને ભોય પર પછાડીએ તો શુ થાય? ચાકમા કયો ગુણ છે કે જેથી તેને પછાડવાથી ભાગી જાય છે? જ. બરડ બરડ ગુણવાળી ચીજોના નામ દો ચાક શી રીતે બને છે? જે પદાર્થો જમીનમાથી નીકળે તે કેવા પદાર્થ કહેવાય? જ ખનીજ ખનીજ પદાર્થના નામ દો. ચાકનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૪

ટીપે=ઘડે
પતરા=ધાતુને ટીપીને અથવા રસ કરી લાંબા ચોડા બનાવે છે તે
ગાળીને=રસ કરીને
કાતર=કાપવાનુ ઓજાર
ચપ્પુ=શિરોઇ
નાળચા=નળી
કથરોટ=મોટી થાળી
ખાટી=ખટાશવાળી
ઝેરી=ઝેરવાળો
સિક્કા=ચલણી નાણુ
ટંકશાળ=સિક્કા પાડવાની જગા

સવાલ—તાંબા પિત્તળના વાસણ બનાવનાર તથા વેચનારને શું કહે છે? સુથાર, લુહાર, કુંભાર, સોની શેના ઘાટ બનાવે છે? તાબું ક્યાથી નીકળે? એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? તાબાના ગુણ કહો તાબાના કયા કયા વાસણો બને છે? તમારા ઘરમાં તાબાના જે જે વાસણ હોય તે ગણાવો તાબાના કાટને શુ કહે છે? તેનો રંગ કેવો હોય છે? તે ખાવામા આવે તો શું થાય? તાબા પર કાટ શી શી રીતે ચઢે છે? તાબાના વાસણ પર કાટ ન ચઢે માટે શુ કરે છે? કલાઇનો રંગ કેવો હોય છે? તાબાના કયા સિક્કા બને છે? ટંકશાળ એટલે શુ? તાબાનો ઉપયોગ કઇ કઇ ધાતુ બનાવવામા થાય છે?

પાઠ ૪૫

ખાણ=જમીનમાથી ધાતુ વગેરે કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો
ઇનામ=ખૂશ થઈ આપવુ તે, ભેટ
મેળવણી=ભેગ
ઓગળી=રસ થઇને
મજાગરા=મડવા, જેના વડે બારણુ ઉઘડે દેવાય તે
તાસકો=ઢાકણા
પવાલી=લાગુ પીપ
શિરોઇ=સાકડા મોઢાનુ વાસણ, ચપ્પુ
કાટ=કીટ
કલાઇ=ઝાંખા સફેદ રંગની ધાતુ
માજેલા=ઘસીને સાફ કરેલા
સસ્તુ=સોઘુ

સવાલ—ધાતુમા કયા કયા ગુણ હોય છે? ધાતુઓ ક્યાથી નીકળે છે? ધાતુ એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? પિત્તળ શી રીતે બનાવે? પિત્તળનો રંગ કેવો હોય છે? જસતનો રંગ કેવો હોય છે? તાબુ ને

પિત્તળ એમા કઠણુ કોણુ ? શા માટે પિત્તળ વધારે કઠણુ ? પિત્તળનુ શુ શુ બને છે ? તમારા ઘરમા પિત્તળના વાસણુ હોય તેના નામ દો. પિત્તળ ઉપર કાટ ચડે છે કે નહિ ? પિત્તળના વાસણુને કલાઇ કરાવવાનુ કારણુ શુ ? તાબુ અને પિત્તળ એમા જલદી કોણુ કટાય ? ઝાખુ કયુ વહેલુ પડે ? તાબા અને પિત્તળનો શેરનો ભાવ કહો

પાઠ ૪૬	ગડી=ગાઠ	વાટ=રસ્તો
ઘાસનુ બજાર=ઘાસની પીઠ	સુગધ=સારી વાસ	ચમરી=છોડ ઉપરની પાખડી
ચરો=પોપડા, ઘાસ ઊગવાની જગા, બીડ	મોથ=સુગધીદાર ઘાસ	સુવાળી=લીસી
કુમળુ=નરમ	ખુજલી=ખસ	વાસ=સોડમ
છાવામા=ઢાકવામા	ધુપેલ=માથામા ઘાલવાનુ સુગધીદાર તેલ	સુપડા=ઝાડકવાને વાસની ચીપ કે ઘાસનુ બનાવે છે તે.
વણીને=વળ દઇને	અત્તર=સુગધીદાર વસ્તુનો કસ	સાદડી=ચટાઇ
મુળીઆ=મૂળ	દરો=એક જાતનુ ઘાસ, ધરો	પડા=ઝુડી
ધાર=અણી	જડ=મૂળ	ફૂટીને=છુટીને
દાભ=દરભ	ફરી ફરીને=વારે વારે	મૂજ=સરકટની પાદડીને પલાળી કુટેલી તે
ઝીઝવો=એક જાતનુ ઘાસ	ઉપલાણે=ઉપરના ભાગમા	ખાટલા=ઢાળીઆ
ચરાઉ=ચરનારા		
ગજી=ઘાસના ઢગલા		

સવાલ—જે ખેતરમા દાભ ઊગે તે ખેતર શા કારણથી નકામુ થઇ જાય છે ? દાભના મુળીઆ કેવા હોય ? પાદડીની કોર કેવી હોય છે ? કુમળુ દાભ શુ કામમા આવે છે ? પાકટ થયા પછી શુ કામમા આવે છે ? દાભ શું કામમા આવે ? ઝીઝવો શુ કામમા આવે છે ને કયા ઊગે છે ? એના મુળીઆપર શુ થાય છે ? એ ગડીને

શું કહે છે? મોથ શા શા કામમા આવે છે? ઝીણી ઝીણી સોય જેવી પાદડીવાળુ જાળ જેવુ કયુ ઘાસ થાય છે? દરો કાઢી નાખવા છતાં ફરીથી કેમ ઊગી નીકળે છે? સરકટ કયા થાય? સરકટ જનાવરના ખાધામા આવે છે કે નહિ? નહિ આવવાનુ કારણ શુ? સરકટની સળીઓ સુકાયા પછી શા શા કામમા આવે? એની પાદડીને કૂટીને પલાળે છે તેને શુ કહે છે? મૂજ શા કામમા આવે છે? કયા કયા ઘાસ ખાટલા ભરવાના કામમા આવે છે?

પાઠ ૪૭.

વાવવા=રોપવા
સાંઠો=જુવાર વગેરેનો લાબો દાડો
પરાળ=જાતનુ ઘાસ
ગાઢ=ગડી
સળગ=આખી
પેર=પેરીક્રૂ
ગુચ્છો=ગુચળૂં, જથો
નજર કરો=ધ્યાન આપો
બી=બીઆ
ખાતર=વાસ, છાણુ વગેરે કોહી ગએલો કચરો
પૂરીને=નાખીને
ભીલ=વગડામા રહેનાર જાત
નાગલી=બાવટો
સામો=એક જાતના ઘાસનુ બી
ચેક=ચીઢા કે ડુગળાના મૂળની ગાંઠો
ઢેબરા=મીઠુ મરચુ નાખી જુવાર બાજરીના કરેલા રોટલા
ખસની=એક જાતનું ઘાસ
કડબ=જુવારનો સુકો સાંઠો
રાતડીઓ=રાતી જુવાર
બીડ=ઘાસ ઊગવાની જમીન, ચરો

સવાલ—બાજરી, જુવાર અને ડાગરના છોડનો ઘાસની સાથે મુકાબલો કરો. આપણે અનાજ ખાઇએ છીએ તે શું છે? ઘાસનું બી નાનુ અને અનાજનુ મોટુ હોવાનુ કારણ શુ? મહીકાંઠો કયા આવ્યો? મહીકાંઠાના બીન લોક કયુ કયુ અનાજ ખાય છે?

પાઠ ૪૮

સખત=બહુ
એક સામટુ=સાથે લાગુ
ભાણુ=સુરજ
દાણો=ગુવાર, અડદ વગેરે
કોઢ=ઢોર બાધવાની જગા

નીરૂ છુ=નાખુ છુ
છાશ=દહીંમા પાણીનાખી વલોવી બનાવે છે તે
કૌવત=જોર
ચવડું=હળના નીચેના ભાગમાનુ કોશનીસાથેનુ અણીવાળુ લાકડુ
આળસુ=સુસ્ત
સડ=હળમાની વચમાનો લાંબો સોટો, અહાલ
ચાસ=ખેતરમા હળે કરી પાડેલા આડા ઉભા લિસોટા
હળપુણી=હળમા લોઢાની કોશ હોય તે
ધુસરી=બળદની ખાંધે રહે છે તે લાકડુ
છડો=હળને છેડે પકડ-વાને ખીલી જેવુ હોય છે તે, હલેડી
તાત=બાપ
નીપજાવે=પકવે
અન્ન=અનાજ
ધરે=પહેરે
સહે=ખમે, વેઠે
લઈ=જબરો
ઉત્તમ=સૌથી સારી
પર=પારકો
ઉપકારી=આભારી
દીએ=આપે
શીખ=શિખામણ
ખંત=કાળજી

જગતનો તાત ગણાય એટલે જેવી રીતે બાપ છોકરાનું પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે ખેડુત ધાન્ય ઉપજાવી આખા જગતનુ પોષણ કરે છે ખેતીને ઉત્તમ કહેવાનુ કારણ કે એ ધંધો સ્વતંત્ર છે ને અનાજ જેવી જીવવાને ઘણી કામની વસ્તુને નીપજે છે

હળની હકીકત—હળના મુખ્ય બે ભાગ છે હળના પાછલા ભાગને તુગુ અને આગલા ભાગને સેડ કહે છે સેડની લંબાઈ ૧૦ ફુટ અને તુગાની લબાઇ ૪ ફુટ હોય છે તુગુ વચમાથી જાડુ, નીચેથી અણીદાર, અને ઉપરથી પાતળુ હોય છે, જાડા ભાગમા સેડનો છેડો ઘાલે છે. તુંગામા હળપુણી, ચવડું અને કસવાળો હોય છે. હળપુણી લોઢાની હોય છે, ને તે નીચેને છેડે ચવડાની ઉપર રહે છે. ચવડુ પણ અણી-દાર ને ત્રણ પાસાવાળુ હોય છે સેડને બીજે છેડે ખીલો હોય છે, તેને સગન (સબધીઓ) કહે છે, તેને ધુસરૂ બાંધે છે. ધુસરૂ બળદની ખાંધ પર મૂકે છે, ધુસરૂ બળદની ખાંધેથી ખસી ન જાય

માટે ધુસરાને બને છેડે લાકડાની સમોલ હોય છે તે બળદની ડોક જોતરથી બાંધે છે હળપુણી જલદી ઘસાઈ કે ભાગી ન જાય માટે લોઢાની કરે છે તુગાના ઉપરના ભાગમા મુઠ્ઠીમા આવે એવો લાકડાનો ગોળ કકડો બેસાડેલો હોય તેને છડો કહે છે હળ હાકતી વખત ખેડુત છડાપર ભાર દે છે તેથી હળપુણી ભોયમા ઉતરે છે, તેથી જમીન ખોદાઇને પોચી થાય છે ને ચાસ પડે છે

સવાલ—હળનુ ડ્રોઇંગ પાડી તેના દરેક ભાગપર નામ લખો. હળના દરેક ભાગનો ઉપયોગ સમજાવો

ખેડુત વિષે.

સમજુતી–અરે ! ખેતી કરનાર, તું ખરેખર જગતનો બાપ ગણાયો છે કારણ કે તુ ખેતી કરે છે, તેથી બધા પ્રાણીને ખોરાક મળે છે આ આખી દુનિયાનુ પોષણ કરનાર પણ તુજ જણાય છે (૧) તુ કપાસ, ફળ, ફૂલ, ઘાસ અને અનાજ પકવે છે, તોજ બધા પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે અને માણસો ખુશીથી કપડા પહેરે છે (૨) તુ વરસાદ ને તડકો વેઠે છે અને વળી ઘણી મહેનત કરે છે તેથી તું શરીરે જબરો બને છે, અને હમેશા સતોષથી ફરે છે, એટલે સતોષી રહે છે (૩) ખેતી નક્કી સૌથી સારી છે, વળી તે પારકાના પર ઉપકાર કરનારી છે, તુ કાળજીથી ખેતી કરે છે અને જગતને સારી શિખામણ આપે છે, કે તમે સારી પેઠે મહેનત કરશો તો જબરા, સતોષી અને પારકાનુ ભલુ કરનારા થશો (૪)

સાર—કહેવત છે કે "ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વ્યાપાર, નક્ફટ નોકરી, નિદાન ભીખ એટલું ન આવડે તો દલાલી શીખ "

પાઠ ૪૯	ક્યારડા=ક્યારા	ઝીલવો=ખમવો
પાળ=કારણ		ભરડીને=ભચડીને
લીલાછમ=ઘણાજ લીલા	ધરૂ=કુમળા છોડ, તરૂ	છોડા=ફોતરા

સવાલ—ડાગર શી રી રીતે વાવે છે? ધરૂ એટલે શુ? ડાગર ક્યારામા શા માટે રોપે છે? ડાગરના છોડ પાકે ત્યારે કેવા રંગના થાય છે? ડાગર પાકયા પછી શુ શુ કરે ત્યારે ચોખા થાય છે?

પાઠ ૫૦.	વેંત=બિલ્લસ	કુકકર=ભુંડ
કોલુ=શેરડીનો રસ કાઢવાનો સંચો, કોલ	આખ=કળી	શિઆળવા=શિઆળ
પડછા=પાતરા	પીત=પાણીથી થતું કરસણ શાક વગેરે	સંભાળ=તપાસ
રસ=કસ	તરકારી=શાક	પાકટ=પાકી
સંબંધી=વિષે, બાબત	માસ=મહીના	તાવડો=મોટો પેણો
પેર=ગંડેરી		છારી=પડ

સવાલ—શેરડી શી રીતે રોપે છે? શેરડીની આખ બતાવો. કોલ એટલે શુ? કોલુ શેનુ બનાવે છે? શેરડીમાથી રસ શી રીતે કાઢે છે? રસનો ગોળ શી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૫૧	ભાવ=હોસ	જોર=શકિત
તકરાર=વઢવાડ, રકઝક	સારા=સાજા	નકામો=ફોકટ
વઢવા=લઢવા	લોટ=આટો	હિસાબ=ગણતરી
ધીમા=શાત	કણક=રોટલી કરવા માટે બાધેલો લોટ	ઉપયોગના=જરૂરના
ઉજળો=સફેદ		પૈસાદાર=પૈસાવાળા

સવાલ—માદા અને દાત વગરના માણસને કયો ખોરાક વધારે ઉપયોગી? તેનું કારણ શુ? ભાત શી રીતે બનાવે છે? રોટલી શેની બનાવે છે? ઘઉની રોટલી શી રીતે બનાવે છે? ગરીબ માણસો ઘઉ કેમ ખાતા નથી?

પાઠ ૫૨	બનાવેલો પુડો	વાઘરી=શિકારી
મધપુડો=મધમાખીએ	લટકતો=ટિંગાતો	કામળો=ઊનનુ લુગડું

ધુણી=ધુમાતો દેવતા, સળગતા છાણા વગેરે	જન્મ=જિંદગાની	રચે=બનાવે
ઘરબાર વગરના=રખડતા	રક્ષણ=બચાવ	તત્કાળ=તરત
પારકો=પરાયો, બીજાનો	ડંખ=ચટકો	ચૂસી=શોષી
ચીજ=વસ્તુ	પેસવા=દાખલ થવા	સરે=થાય
ઇચ્છા=મરજી	દયા=રહેમ	ગુણ=ફાયદો, લાભ
નર=પુરુષ	**કવિતાના અર્થ**	તમામ=બધું
છખુણાવાળા=છખુણાના આકારના	હુન્નર=કસબ, કારીગરી	તજે=છોડી દે
	નિશાળ=ઠેકાણુ	ઉદ્યોગી=મહેનતુ
	મનોહર=મોહ પમાડનાર	વખાય=વખણાય

મધમાખી.

સમજુતી—હે ! મધમાખી તુ મહેનતુ છે, અને વળી કારીગરીની નિશાળ છે, (કારીગરીની નિશાળ કહેવાનું કારણ એ કે મધપુડાના ખાના જેવી કારીગરી માણસથી પણ બરાબર થઇ શકે નહિ) મનને મોહ પમાડે એવો મધપુડો બનાવે છે, અને તરતજ તેમા રસ મૂકે છે (૧) મીઠુ મધ ચૂસી લઇને તુ મીણ બનાવે છે, તેથી એટલે મધ અને મીણથી ઘણા કામ થાય છે અને તે ઘણોજ ફાયદો કરે છે. (૨) તું નાનુ સરખુ જીવડુ છે, પણ મોટુ ઉપયોગી કામ કરતુ જણાય છે. વળી તુ ડાહી ને ચોકખી દેખાય છે, તેથી તારૂ જોઇને બધા ડાહ્યા માણસો આળસ છોડી દે છે (૩) કીડી, કરોળીઆ, અને મંકોડા, વગેરે જે મહેનતુ જીવડા કહેવાય છે, તેમા પણ તુજ વખણાય છે. મતલબ કે એ બધા જીવડા કરતા તુ વધારે મહેનત કરે છે

સાર—માણસે ઉદ્યોગી અને હુન્નરી થવું.

સવાલ—મધપુડો કોણ બનાવે છે અને તે ક્યાં ક્યા બાંધે છે ? મધ ક્યાથી લાવે છે ? મીણ શેમાથી બનાવે છે ? મધપુડામા કેટલી

જાતની માખીઓ હોય છે અને તે કઈ કઈ? રાણીનુ કામ શું છે? મધપુડાના ખાના કેટલા ખુણાવાળા હોય છે? ખાના કેટલી જાતના હોય છે? ઇંડા ક્યા ખાનામા મૂકે છે અને તે કોણ મૂકે છે? મોટા ખાનામા કયા ઇંડા મૂકવામા આવે છે? રાણી અને કામ કરનારી માખીમા શો ફેર હોય છે? કામ કરનારી માખીઓ શુ શુ કામ કરે છે? નર અને માખીમા શો ફેર હોય છે? નરને મારી નાખવાનુ કારણ શુ? મધ અને મીણનો ઉપયોગ કહો. મધમાખી પરથી આપણે શુ શિખામણ લેવી?

પાઠ ૫૩	નબળુ=કમજોર	બીકણુ=બીએ એવો
શેખ=મુસલમાનની એક જાત	જોડાએલા=સધાએલા	ધમીને દોડે છે=હુમલો કરે છે
બતક=પાણીવાળીજગામા રહેનાર પક્ષી	દાઢ=એવડા દાત	માજર=કલગી
પીછ=પીછા	અણીદાર=તીણા	દીપે છે=શોભે છે
ચીકટ=ચિકાશ	ગળી જાય છે=આખુ ઉતારી દે છે	ખોતરવાની=ખોદવાની
ભિંજાતુ=પલળતુ	જાળવે=સાચવે, સભાળે	વહાણુ વાય=સવાર થાય
	ઢાકી=છુપાવી	

સવાલ—બતક કેવી જગામા રહે છે? બતકનુ શરીર કેમ ભિંજાતુ નથી? બતક શુ ખાય છે? બતકની ચાચ કેવી હોય છે? બતકને પાખ છે ત્યારે કેમ ઊડી શકતી નથી? બતકને કેટલા પગ હોય છે? દરેક પગે કેટલા આગળા હોય છે અને કયા હોય છે? આપણે પાણીપર ચાલી શકતા નથી અને બતક શા માટે ચાલી શકે છે? બતક ખોરાકના કકડા કેમ કરી શકતી નથી? મરઘા અને બતકની ચાચમા ફેર શુ? મરઘા પાણીપર કેમ ચાલી શકતા નથી? મરઘી છે કે મરઘો તે શી રીતે ઓળખી શકાય? મરઘા શા માટે પાળતા

હશે ? મરઘા કોણુ પાળે છે ? મરઘો ક્યારે ક્યારે બોલે છે ને શું બોલે છે ?
સાર—મરઘો બોલે છે તે પરથી સવાર ને બપોર સમજાય છે.

પાઠ ૫૪	માળો=પક્ષીનુ ઘર	રઝળીને=રખડીને
કામરી=કાબરચીતરી	ખુણેખોચરે=ખુણામા	ફાયદો=ગુણ
રૂ=કપાસમાથી કપાસીઆ કાઢી લીધા પછી જે રહે છે તે	દરેક ફેરે=દરેક વખતે	વીણીવીણીને=શોધી શોધીને
	ભુરા=આસમાની	
	ટપકા=છાટ	
તણુખલા=તરણા	લગી=સુધી	ભો=બીક, ડર

સવાલ—ચકલીના શરીરના ભાગ ગણાવો ચકલીની ચાચ કેવી હોય છે ? ચકલી કેવા રંગની હોય છે ? ચકલીને એક એક પગે કેટલા આગળા હોય છે અને તે કેવી રીતે હોય છે ? ચકલી ક્યા રહે છે ? માળા શેના બનાવે છે ? ચકલી વરસમા કેટલીવાર ઇંડા મૂકે છે ? બચ્ચાને ક્યા સુધી ખવડાવે છે ? ચકલી શુ શુ ખાય છે ? ચકલી દરેક ફેરે કેટકેટલા ઇંડા મૂકે છે ? ઇંડાનો રંગ કેવો હોય છે ? ચકલી ખેડુતને શો ફાયદો કરે છે અને તે કેવી રીતે ? ચકલીને કોની કોની બીક હોય છે ? ચકલી ને ચકલો ઓળખવાની નિશાની શુ ?

પાઠ ૫૫	ચપટા=બેઠેલા	ભલુ ચાહનાર
દેખાવ=શોભા	ચુસુ=ચુસુ	ધણી=માલીક
ગરદન=બોચી	દાણા=અનાજ	પ્રીતિ=હેત, પ્યાર
કેશવાળી=ઘોડાની ગરદન પરના વાળ	મજલ=મુસાફરી, અતર	શરત=હોડ, હારજીત
	પાણીદાર=જોરવાળો, ઝડપથી દોડનાર	ટટ્ટી=કામડાની વાડ
નફર=મગીન		કુદાવે=ફલગ મરાવે
સપાટ=મરખી	અરબી=અરબસ્તાની	જીન=ચામડાનુ પલાણ
લગામ=દોર	નીમકહલાલ=ખાય તેનુ ભલુ કરનાર, ધણીનુ	સવારી કરે છે=મુસાફરી કરે છે.
તીણા=ધારવાળા		

સવાલ—ઘોડાની ગરદન પરના વાળને શુ કહે છે? કેશવાળી કોને કોને હોય છે? ઘોડો સપાટ જમીનપર સપાટાબધ દોડી શકવાનુ કારણ શુ? એના કાન કેવા હોય છે? લગામ કયા ઘાલે છે? કયા દાત વડે ખોરાક કાપે અને કયા વડે ચાવે છે? ઘોડો શુ શુ ખાય છે? નાળ શા માટે જડાવે છે? ઘોડાનો રગ કેવો કેવો હોય છે? ઘોડાની કઈ કઇ જાતો છે? ઘોડામા કયા ગુણ છે? ઘોડો શા શા ઉપયોગમા આવે છે? ઘોડો કેટલા વરસ સુધી જીવી શકે છે?

પાઠ ૫૬

શેઠ=સાહુકાર
નાળબધ=નાળ જડનાર
ખરી=જનાવરના પગના
તળીઆનુ હાડકુ
ફેર=તફાવત
ઝુમખો=જથો
ખોખારે=હણહણે
ભૂકવું=ગધેડાનુ બોલવુ
અડીઅલ=અડી જાય
એવુ, જીદ્દી, હઠીલુ
ઠોઠ=અક્કલ વગરનો
નવાઇ=અચરતી
મહેનતુ=મહેનત કરે એવુ
ધીરજવાળુ=દુખ
ખમનાર
કહ્યાગરૂ=કહ્યા પ્રમાણે
ચાલનાર
ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો
ખચ્ચર=ગધેડી ને ઘોડાના
સગમથી પેદા થયેલો
તે
વાળ=નિમાળા, બાલ

સાર—ઘોડા, ખચ્ચર, અને ગધેડાનો મુકાબલો—ત્રણને બે આખ, બે કાન, ડોકુ, મો, માથું, પીઠ, પુછડુ, અને ચાર પગ હોય છે, ત્રણેનુ મો લાબુ હોય છે, ત્રણેના શરીર પર ટુકા વાળ છે. પગને તળીએ ગોળ દાબડા છે ઘોડા અને ખચ્ચરના ડોકપર કેશવાળી હોય છે ઘોડા કરતા ખચ્ચરના પુછડાપર મોટા લાબા વાળ આખે પુછડે હોય છે ઘોડા કરતા ખચ્ચર અને ગધેડાના કાન મોટા હોય છે. ગધેડા કરતા ખચ્ચર મોટુ, ને ખચ્ચર કરતા ઘોડો મોટો હોય છે,

પાઠ ૫૭

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની
ગાય
વાના=વસ્તુ
ધડ=ગરદનથી પગસુધીનો
ભાગ

ડોકુ=ધડની ઉપરનો ભાગ
તાળવુ=મોઢાની અ દરનો ઉપલો ભાગ
ભવા=ભમર, આખ ઉપરના કમાનદાર વાળ
પોપચુ=આખનુ ઢાકણુ
ખાળે=અટકાવે
છેડો=નાકુ
મગ=શરૂઆત
ગળુ=ખોચીની પછવાડેનો ભાગ
વચલેગાળે=વચ્ચોવચ્ચ
કેડ=કમર
ઢીચણુ=ઘુટણુ

સાર—શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડોકું ને ધડ છે ડોકામા માથુ (માથા ઉપરનો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે તે પર વાળ ઊગે છે) કપાળ, લમણા, કાન, આખ, નાક, મોહુ, (મોઢાની અ દર જીભ, દાત અને તાળવુ છે,) ગાલ, ગળુ, ખોચી, દાઢી, અને હડપચી છે ધડમા બે હાથ, ખભા, બગલ, છાતી, પેટ, ડુટી, પેડુ, કેડ, વાસો, બે પગ, જાઘ, ઢીચણુ, નળો, પાટલી, તળીઉં, એડી અને ખુડી છે

પાઠ ૫૮

ઇંદ્રિય=જે વડે કોઈ વસ્તુનુ કઈ પણ જ્ઞાન થાય તે
ફીકર=ચિંતા
ધબાકો=અવાજો
જ્ઞાન=સમજ

સવાલ-ઇદ્રિયો કોને કહેવી ? ઇદ્રિયો કેટલી છે ને તે કઇ કઈ ? આખ, કાન, નાક, જીભ અને ચામડીનો ઉપયોગ કહો આખ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય ? જ રગ, આકાર અને ચળકાટ. હાથ વડે પદાથના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય ? જ ભારે કે હલકુ; ચોચુ કે દડણુ, લીસુ કે ખરબચડુ, ટાઢુ કે ઉનુ, અને આકાર. કાન, નાક, અને જીભ વડે પદાર્થ કયા ગુણ જણાય ? જ. નાક વડે વાસ; કાન વડે અવાજ અથવા રણકો, જીભ વડે સ્વાદ.

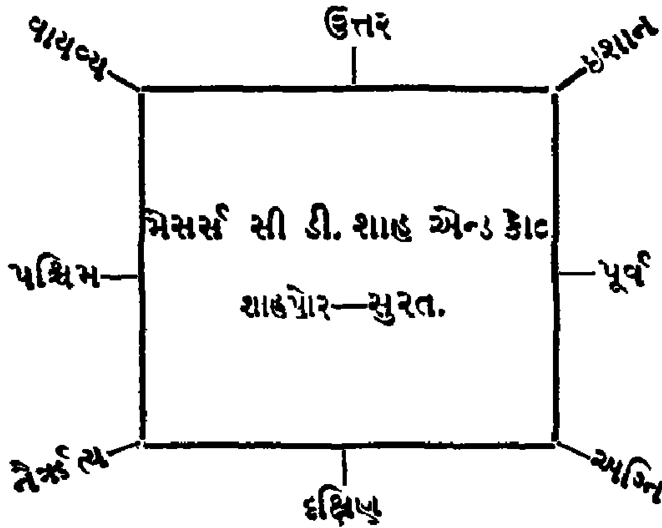
પાઠ ૫૯	અને વાદળી રંગ	વાનુ સુતરાઉ લુગડુ
રંગરેજ=રંગારો	ઝાખા=તેજ વગરના	ગળીનો રંગ=કાળો રંગ
છુટ્ટી=રજા	સેલા=દુપટ્ટા	વત્તા=વધારે
મૂળ રંગ=લાલ, પીળો	સાલ્લો=બાયડીને પહેર	ખુલતા=મહાર પડતા

સવાલ—રંગરેજ શુ કામ કરે છે? મૂળ રંગ ગણાવો. કીરમજી રંગ બનાવવાની રીત કહો. કીરમજી રંગથી મ્યા કયા લુગડા રંગાય છે? કેસરીઓ રંગ શી રીતે બનાવવો? કેસરીઓ રંગ કહેવાનુ કારણ શુ? લીલો, નારંગી, તપખીરીઓ અને કત્થાઈ રંગ શી રીતે બનાવવો? ધોળા રંગમા થોડો કાળો રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ બને? ઝાખો ભુરો રંગ શી રીતે બને? ખુલતો વાદળી રંગ બનાવો ગુલાબી શુ શુ મેળવીને બનાવે છે? મૂળ રંગથી બીજા રંગો શી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૬૦	જંગલી=અણસમજણ	ગરજ સારે=કામ કરે
ઉઘાડો=નાગો, લુગડા	વગરના	ભીંગડા=જાડા પડ
પહેર્યા વગરનો	છાલ=છોડુ	જામદાની=ઝીણુ બુટ્ટા-
કાતીને=તાર કાઢીને	રંગદાર=રંગવાળુ	દાર લુગડુ
દોશીવાણીઓ=કાપડીઓ	ઢાકણુ=ઢ્વર	માસ્તો=સુતરાઉ કપડુ
છીંટ=તરેહવાળુ કપડુ	રૂવાટી=ઝીણા વાળ	ખાદી=દોટી

સવાલ—લુગડા પહેરવાથી શો ફાયદો? ઊન એટલે શુ? ઊનનુ કયુ કાપડ બને? ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી? ઊન સિવાય બીજા શેના લુગડા બને છે? રૂ કયા થાય છે? જંગલી લોકો ઊન અને રૂના લુગડા પહેરતા નથી ત્યારે કેવા કેવા લુગડા પહેરે છે? પશુ, પક્ષીને લુગડા પહેરવાની જરૂર શા માટે પડતી નથી?

ભુગોળની શરૂઆત

દિશા—(સ ૧) દિશા કેટલી છે? જ ચાર (સ ૨) દિશાના નામ દો જ ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ (સ ૩) દિશા શા ઉપરથી જાણી શકશો? જ સુરજ ઉપરથી (સ ૪) સુરજપરથી દિશા ઓળખવાની રીત બોલો જ જે દિશામા સુરજ ઊગે તે પૂર્વ, આથમે તે પશ્ચિમ, સુરજ સામુ મો કરી ઉભા રહેવાથી ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર, અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ (સ. ૫) રાતે શા વડે દિશા પારખશો? જ ધ્રુવના તારા ઉપરથી. (સ. ૬) ધ્રુવના તારા ઉપરથી દિશા જાણવાની રીત બોલો. જ. ધ્રુવનો તારો હમેશા ઉત્તર દિશામા ઊગે છે માટે એ તારા તરફની ઉત્તર, તેની સામેની દક્ષિણ, જમણા હાથપર પૂર્વ ને ડાબા હાથપર પશ્ચિમ (સ. ૭) જે ધ્રુવના તારાને નહિ ઓળખતા હોય તો તેને

માટે બીજુ સાધન છે ? જ હોકાયત્ર (સ ૮) હોકાયત્રપરથી કઇ દિશા જાણી શકાય ? જ ઉત્તર દિશા. (એની સોય હમેશા ઉત્તર દિશાપર રહે છે) (સ ૯) દિશા જાણવાથી શુ ફાયદો ? જ ફલાણી જગાથી ફલાણી જગો કઇ દિશાએ અથવા અમુક સ્થળથી અમુક સ્થળ કઇ દિશામા આવે તે માલમ પડે (સ ૧૦) નકશાની દિશા શી રીતે જાણવી ? જ નકશા સામુ મો કરી ઉભા રહીએ તો માથા તરફની ઉત્તર, પગ તરફની દક્ષિણ, જમણા હાથ તરફની પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ સૂચના–ચિત્રમા નકશાની દિશા બતાવી છે

ખુણા—(સ. ૧) ખુણા કેટલા છે? જ ચાર (સ. ૨) ખુણાના નામ બોલો જ અગ્નિ, નૈઋત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન. (સ. ૩) ખુણા પારખવાની રીત બોલો જ પૂર્વ ને દક્ષિણ વચ્ચે અગ્નિ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈઋત્ય, પશ્ચિમ ને ઉત્તર વચ્ચે વાયવ્ય, ઉત્તર અને પૂર્વ વચ્ચે ઇશાન

રાજકીય ભૂગોળના પ્રશ્નોત્તર.

મહેસુલી ખાતુ—સ ૧) મહેસુલી ખાતુ શુ કામ કરે છે ? જ. જમીનની મહેસુલ ઉઘરાવી તેનો હિસાબ રાખે છે (સ ૨) ગામની મહેસુલ ઉઘરાવનારને શુ કહે છે ? જ તલાટી (સ. ૩) તલાટીને મદદ કરનાર કોણ છે ? જ. મુખી (સ ૪) તલાટીના ઉપરીને શુ કહે છે ? મામલતદાર (સ ૫) મામલતદાર માજીસ્ટ્રેટ ક્યારે કહેવાય ? જ, ઇન્સાફનુ કામ કરે ત્યારે. (સ ૬) મામલતદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે ? જ આસિસ્ટટ કલેકટર કે ડેપ્યુટી કલેકટર (સ. ૭) આસિસ્ટટ કલેકટર અને ડેપ્યુટી કલેકટરના ઉપરીને શુ કહે છે ? કલેકટર (સ. ૮) કલેકટર શુ કામ કરે છે ? જ મહેસુલી, પોલીસ, મ્યુનિસિપાલ, ઇસ્પિતાલ, બાધકામ વગેરે

ખાતાપર દેખરેખ રાખે છે (સ. ૯) કલેક્ટર ઇન્સાફનુ કામ કરે છે ત્યારે એ કયા અધિકારી કહેવાય ? જ ડીસ્ટ્રીક્ટ માજીસ્ટ્રેટ (સ ૧૦) કલેક્ટરને પોલિટિકલ એજન્ટ ક્યારે કહે છે ? જ જ્યારે દેશી રાજ્યો સબધી કામકાજપર દેખરેખ રાખવાનું કામ કરે છે ત્યારે

પોલીસ ખાતુ—(સ ૧) પોલીસ ખાતુ શુ કામ કરે છે ? જ લોકોના જાનમાલનુ રક્ષણ કરે છે (સ ૨) ગામડામા પોલીસ અધિકારી કોણ છે? જ પોલીસ પટેલ અથવા મુખી (સ ૩)તાલુકાના પોલીસના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ ફોજદાર (સ ૪) ફોજદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે? જ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર (સ ૫) ફોજદાર અને પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ

દિવાની ખાતુ—(સ ૧) દિવાની ખાતુ શુ કામ કરે છે ? જ. લેણદેણનો ઇન્સાફ કરે છે (સ ૨) તાલુકામા લેણદેણનો ઇન્સાફ કરવાને કઇ કોર્ટ છે અને તેના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ સેકન્ડ ક્લાસ સબજજ કોર્ટ એના તેના ઉપરીને સબજજ (મુન્સફ) સાહેબ કહે છે (સ ૩) શહેરમા સબજજ કોર્ટો કઇ છે ? જ ફર્સ્ટ ક્લાસ અને સેકન્ડ ક્લાસ (૪) જિલ્લામા ઇન્સાફ કરનાર મુખ્ય અધિકારી કોણ છે, ને તે શુ કરે છે ? જ ડિસ્ટ્રીક્ટ જજ તેઓ લેણદેણ સબધી ભારે મુકદ્દમા અને ખૂન, ચોરી વગેરેનો ઇન્સાફ કરે છે (સ ૫) ડિસ્ટ્રીક્ટ જજના હાથ નીચે એ ખાતાના કયા કયા અધિકારી છે ? જ સબજજ અને માજીસ્ટ્રેટ

વૈદક ખાતુ—(સ. ૧) વૈદકખાતુ શુ કામ કરે છે ? જ માંદા માણસની માવજત કરે છે, તથા તેમને દવા આપે છે (સ. ૨) તાલુકામા વૈદક અધિકારી કોણ હોય છે ? જ. હોસ્પિતાલ આસિસ્ટંટો.

(સ ૩) હોસ્પિતાલ આસિસ્ટટના હાથ નીચે કોણ હોય છે ? જ. કપાન્ડર (દવા આપનાર) (સ ૪) હોસ્પિતાલ આસિસ્ટટના ઉપરી કોણ અને તેઓ કયા રહે છે ? જ. સિવિલ સર્જન, તે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમા રહે છે

જાહેર બાંધકામ ખાતુ—(સ. ૧) જાહેર બાધકામ ખાતુ શુ શુ કામ કરે છે ? જ સરકારી મકાનો, રસ્તા, પૂલો અને સડકો વગેરે બાધે છે, તેમજ સમરાવે છે (સ ૨) એ ખાતા તરફથી તાલુકામા કોણ હોય છે ? જ ઓવરસીઅર (સ ૩) ઓવરસીઅરના ઉપરીને શુ કહે ? જ એક્ઝિક્યુટિવ ઇજનેર

કેળવણી ખાતુ—(સ ૧) આસિસ્ટટ માસ્તરના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ. મહેતાજી (સ ૨) નિશાળોની તપાસ રાખવા માટે જિલ્લામા કોણ છે ? જ ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટર (સ ૩) ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટરને મદદ કરનાર કોણ ? જ આસિ. ડે. એ ઇન્સ્પેકટરો અને તાલુકા માસ્તરો

મ્યુનિસિપલ ખાતુ—(સ ૧) મ્યુનિસિપાલીટી શુ શુ કામ કરે છે ? જ રસ્તા સાફ રાખવાનુ, દીવાબત્તી સળગાવવાનુ, સડકો પર પાણી છાટવાનુ, લોકોની સુખાકારી સભાળવાનુ, શરૂઆતની કેળવણી આપવાનુ વગેરે. (સ ૨) મ્યુનિસિપાલીટીનો ખરચ શાથી નભે છે ? જ. જકાત, બજારવેરો, ઘરવેરો, નળવેરો, ગાડીવેરો, વગેરેથી (સ. ૩) મ્યુનિસિપાલીટી કયા ગામમા હોય અને કયા ગામમા ન હોય ? જ. પાચ હજાર કરતા વધારે માણસની વસ્તી હોય ત્યા મ્યુનિસિપાલીટી હોય અને એથી ઓછી વસ્તી હોય ત્યા ન હોય (સ. ૪) મ્યુનિસિપાલીટીનો કારભાર કેવી રીતે ચાલે છે ? જ સરકાર તરફથી નિમાયલા અને પ્રજા તરફથી ચુટી કઢાયલા સભાસદોથી (સ ૫)

એ સભાસદો શા નામથી ઓળખાય છે ? જ. કૌંસિલર (સ ૬) મ્યુનિસિપાલીટીમા સૌથી ઉપરી કોણ અને તેને મદદ કરવાને કોણ કોણ હોય છે ? જ પ્રેસિડન્ટ અને તેને મદદ કરવાને ચીફ ઓફિસર, સેક્રેટરી, ઈન્સ્પેકટરો ને કારકુનો વગેરે હોય છે

લોકલફંડ ખાતું—(સ ૧) લોકલફડ ખાતુ શુ શુ કામ કરે છે ? જ કુવા તળાવ, રસ્તા, વધારે બાધવાનુ તથા સમરાવવાનુ અને કેળવણી આપવાનું (સ ૨) લોકલફડ ખાતાનો ખરચ શેમાથી ચાલે છે ? જ સરકાર જમીન ઉપર જે મહેસુલ લે છે, તે પર દર રૂપીએ સવા આનો લોકલફડનો વધારો લે છે. તેમાથી ચાલે છે (સ ૩) લોકલફડનો વહીવટ કરનાર મડળને શું કહે છે ? જ. લોકલબોર્ડ (સ ૪) લોકલફડનો હિસાબ રાખનાર અધિકારીને શું કહે છે ? જ લોકલફડ કલાર્ક

પોસ્ટ ખાતુ—(સ ૧) પોસ્ટ ખાતુ શું કામ કરે છે ? જ-કાગળો, બેગીઓ, પારસલો તથા પૈસા એક ગામથી બીજે ગામ લઇ જવા લાવવાનુ તથા પૈસા સાચવી તેનુ વ્યાજ આપવાનું કામ કરે છે. (સ ૨) પોસ્ટ માસ્તરને મદદ કરનાર કોણ કોણ હોય છે ? કારકુન સિપાઈ, ટપાલી

ઉપર સિવાય તારખાતુ, જગલખાતુ, સરવૈખાતુ એગ્રિકલચર ખાતુ, આબકારી ખાતુ કસ્ટમ ખાતુ, નીમક ખાતુ, શીતળા ખાતું, રજીષ્ટર ખાતુ વગેરે ખાતા છે

વ્યાખ્યા.

શેરી—સામસામી ઘરોની હાર હોય તે.

મહોલ્લો—ઘણી શેરી મળીને થએલો ભાગ

પરૂં—શહેરનો પાછળથી વધેલો ભાગ.

ગામ—નાના નાના ઘણા ઘરની વસ્તી હોય તે

કસ્બો—તાલુકાનુ સોથી મોટુ ગામ જેના ૫૦૦૦ કરતા વધારે માણસની વસ્તી હોય તે.

શહેર—સારા મોટા બજારો, છોબધ અને હારબંધ ઘણા ઘરો હોય તે

તાલુકો—ઘણા ગામો મળીને થએલો ભાગ જે મામલતદારના તાબામા હોય છે તે.

જિલ્લો—કલેક્ટરના તાબાનો મુલક કે જેમા ઘણા તાલુકા આવેલા હોય છે તે

બંદર—નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલુ શહેર કે જ્યાથી ઘણો માલ વહાણ મારફતે આવ જા થતો હોય તે

એજન્સિ—દેશી રાજાનો મુલક કે જે પોલિટિકલ એજટના તાબામા હોય છે તે

પોલિટિકલ એજંટ—દેશી રાજ્યપર દેખરેખ રાખનાર સરકારી અધિકારી

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચ્ચે પાણી હોય તે

બેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચ્ચે જમીન હોય તે

પહાડ—ઘણા ઉચા, લાબા, પહોળા ટેકરા મળી થયેલો ભાગ

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાથી નીકળી નિચાણ જગાપર થઈ મોટી નદી અથવા દરીઆને મળે છે તે.

સમુદ્ર—ખારા પાણીનો ભાગ આગબોટ વગેરેનો માલ લાવવા લઈ જવાનો ધોરી રસ્તો નદીને મળવાનુ ઠેકાણું

મીઠબંદર—મીઠુ પકવવાને મુકરર કરેલી જગા

હવાખાવાનુ ઠેકાણું—જ્યા ચોકખી કે ઠડી હવા આવતી હોય તે

તીર્થસ્થળ—(જાત્રાના) પવિત્ર જગા કે જ્યા પુષ્કળ જાત્રાળુ આવતા હોય છે.

પેદાશ—ગામમા કે શહેરમા કે જિલ્લામા થતો મુખ્ય પાક.
નિકાસ—બીજે દેશ જતી ચીજો
આયાત—પરદેશથી આવતી ચીજો

ડ્રિલ માટે આપેલી સુચના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ

ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ

દરેક રમત ૧૧ સુધી ડાબી બાજુ ડમ્બેલ્સ પહેલા મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા

હેતુ—છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો

રમત ૧૧) (૧) જમણો હાથ ઉચો (૨) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફ લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો

રમત ૧૨) (૧) ડાબો હાથ ઉચો (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો

રમત ૧૩) (૧) જમણો હાથ ઉચો (૨) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો

રમત ૧૪) (૧) ડાબો હાથ ઉચો (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો

રમત ૧૫) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા (૧) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફથી લઈ ફેરવી જમણો હાથ ઉંચો રાખવો (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉચો રાખવો

રમત ૧૬) બેઉ હાથ ઉચા રાખવા (૧) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૭) બેઉ હાથ ઉચા (૧) જમણો હાથ માથા ઉપરથી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો (૨) ડાબો હાથ માથા ઉપરથી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો

રમત ૧૮) (૧) બેઉ હાથ સામા લાવ્યા મુઠીઓ જમીન તરફ (૨) બેઉ હાથ બગલ આગળ લાવવા કોણીઓ પાછલી તરફ

રમત ૧૯) (૧) બેઉ હાથ સામા લાવ્યા મુઠીઓ જમીન તરફ (૨) બેઉ હાથ પાછળ લાવ્યા મુઠીઓ આકાશ તરફ

રમત ૨૦) બેઉ પગ વચ્ચે એક ફુટનુ અતર રાખવુ (૧) બેઉ હાથ ઉચા (૨) બેઉ હાથ પગના આગળા આગળ

પાઠવાર જોડાક્ષરો તથા અઘરા શબ્દો.

પરમેશ્વરે	ઝગઝગાટ	ચૈત્ર	દ્રાક્ષ.	દિવસ.
કર્યું.	ભકત	વૈશાખ	ડાહ્યો	ગધેડાનુ
વટેમાર્ગું	ધ્યાન.	અસાડ.	નિશાન.	મસ્તીમાં.
ભક્તિ	શ્રાવણ	ધોએલાં.	ઢગલા	તંમર
પૃથ્વી	વસ્ત્ર	વિખુટા	અથડાયું	ખદખદતો.
ધર્મશાળા	દિવાળી	પિત્તળના	ભાગ્યશાળી	જક્કી.
હોશિયારી	પોષ.	મિઠાઈ	વિદ્યા.	માંદું.
વર્ણન.	સૂદ	લક્કડ	પુત્રનાં.	કૂકમાં
ભમર.	પખવાડીઆં	પુષ્કળ	વંઠી.	પિવાડતો.
પૂર્વે.	તિથિઓ.	સુતરાઉ.	ચોટામાં.	અભાગીઉ

ગ્રાંથતો.	ઉઠાડયો.	કદ્દા	ભાંગીતૂટી,	ધૂળમાં.
કૂદવુ.	ભુલથાપ.	નિંદ.	વિચાર્યું.	દાટે.
સમજાવ્યું	દઢ	કલેશ	ગાર્ડ	કિનારો,
ઉંધ્યા	ઝુદીની	રામચંદ્રજી	સ્ટેશન	અર્ધી
શિખામણ	મિત્ર	દર્પણ	સંદેશો	વાટમાં
રિસાળ	અર્ધું	શ્રીરામ.	સોંપ્યો	હરખાએલું
મુદ્દલ	સ્વાદ.	કૌશલ્યા	દુ ખ.	શિખામણ
રિસાઇ	કુટુંબના	ઊઠયો	ગોઠવણ	નિહાળ્યું.
ભાઇભાંડુ.	સોહામણી	ઈચ્છા	ખડખડાટ	ડર્યો
ઢોંગ	નુકસાન	ગભરાટમાં.	સિસોટીનો	ઝૂલતાં.
યત્ન.	પુતળાં.	ગણકાર્યું.	મિનિટ	છેયેછોકરે.
તૂટલે	ધાન્યથી	સર્વે	દારડુ	પેસેટકે.
હિંમત	ચટણી	વિચાર્યું.	હીચકા	ખૂબસુરત.
ભીડયો	ધોતલીમાં	બ્રાહ્મણ	હિચોળે	રૂષીઆ.
છૂટો	કૂટયુ	વિદ્યાર્થી	ઢીમણું.	ભૂખ્યો
અજીતસિંહ	ફુટેલુ	મૂર્ખ	ઓઢો.	શીંગડાનો.
શિવશંકર.	પસ્તાયો	ધણીઆણી	નીમણુક	દોડયુ
ચક્રભ્રમા	ઝૂટવી	છોકરાંછૈયાં	ચીતરામણ.	ખડખડાટ.
ડાદોડ	ખેચતાણુ.	ઈશ્વર	દીલગીરી	સંકટમાંથી
મી રહ્યો.	સહીઆરો.	જન્મ.	ઢેકાઢળીઆ	શિઆળ.

ધાર્યા	દુશ્મન.	પુષ્કળ.	સ્લેટ	મામલતદાર
ગભરાટ	દેડકો	પ્રભુનો.	વિજયા	હરિભાઈ.
પ્રાણી.	ફૂદકો	મહિમા.	મુકુંદ	માસ્તર
ચટાપટા	તડકતો	જગપતિ	ફુટપટી	ટપાલી.
ઢીલ.	કુદતુ	સરજાવ્યાં	મધ્યમ.	ધોએલાં.
ભઠ્ઠીમાં.	ચઢાઉ.	સિંધુ	પગથીઉ	દાકતર
ધગધગતા	ભિખારીને	સરિતા	ટેબલો.	વનસ્પતિ.
લગ્ન	ઉતર્યું.	રળિઆમણી	ખુરસી.	ધગધગતા.
પિએરથી	ભૂલ્યો	સૂર્યનો	સ્ટેશન	પક્ષીઓ.
ટાંકણુ	ધ્રૂજતો	સ્હોય	નિશાન	ઢોર.
આપકર્મી	સોભાગચંદ	વનસ્પતિ	મુકાવ્યુ	ઘોંઘાટ.
બાપકર્મી	પહેર્યાં.	નાળિએરી	વર્ગ	લક્ષ્મણ.
સોંપ્યું.	બ્રાહ્મણ	પલ્લવ.	ખૂશ	રામચંદ્ર.
ઉદેસીંગ	દેશાવર	વિશેષ	નિચાણમાં	મોડું.
ઓચીંતી.	સ્ત્રી	ચોટા	ઇશ્વરલાલ	સર્વે.
ઢેકાવી	અર્ધો	શિખંડ	ભાડું.	ટિકિટ.
લશ્કર	હંકાએલાં	પશ્ચિમ	અધિકારી.	ધાન્ય
હિંમત	અંગુઠીઆં	દક્ષિણ.	ગંધ	નિર્દય.
પ્રાર્થના	નિશાની	ઉત્તર	બંદોબસ્ત.	દુઃખ.
ધડંગધુમ.	હુકક.	હંમેશાં.	મુસલમાન.	ડુબાવી.

અક્ષરો.	અસ્તું	ધુસરી	ઈચ્છા.	પ્રીતિ.
બુટ્ટી	પાંદડીનુ.	અન્ન	ઈંડાં	શરત.
વિષે.	પાંદડીનુ.	સંતોષ	રક્ષણ.	ટટ્ટીઓ.
જન્મ	મુળીઆં	લટું.	જંતુનો	ઉપયોગ
છિદ્રો.	ઝીઝવો	ઉત્તમ.	હુન્નર	બરદાસ
તાંબુ.	ચરાઉ.	ટાંકણુ	મંકોડા.	ત્રીસ.
પિત્તળનાં	ગડીઓ.	ઝપાટો	ઉદ્યોગ.	ભૂકે છે.
ધંધો	સુગંધ	અગિઆર.	ખાબોચીઉ	વહાં
તાંબાકુંડી	અત્તર.	કુકર.	ચીકટ.	અડીઅલ
કથરોટ.	દાંડી	શિઆળવાં	ભિજાતુ.	મહેનત
પુષ્કળ	સાદડીઓ	રંધાઇને	દાંડીઓ.	કમાગરૂં.
સિક્કા	ઝુંપડાં	હિસાબે.	ભિજાઈ	ટટુ
ટંકશાળ	ગુસ્સો	પૈસાદાર.	ખોતરવાની	ખચ્ચર.
ભૂખ્યુ.	સળગ	તત્કાળ.	કુકરેકુક.	ધડ.
મેળવણીથી.	અથાણુ	વાઘરી.	તણખલાં.	હોઠ.
શિરોઈ.	કૌવતવાળું.	ઓઢીને.	બચ્ચાં.	હડપચી.
કટાતુ.	આળસુ	ધુણી	જાગ.	શીંગડાં.
ચળકાટ.	કોશ	બગાડયું.	નક્કર	કાંકું

સમાપ્ત.